

marife

dini araştırmalar dergisi
Turkish Journal of Religious Studies

cilt / volume: 20 • sayı / issue: 1 • yaz / summer 2020

ARAŞTIRMA
Research

İslami İlimler Fakültesi Öğrencilerinin Gözüyle Kur'an Mealleri (Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Örneği)

Ercan Şen

Dr. Öğr. Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi
Temel İslam Bilimleri Bölümü Tefsir Anabilim Dalı
ercansen@aku.edu.tr | <https://orcid.org/0000-0001-2345-6789>

Geliř Tarihi / Received: 14.04.2020 • Yayına Kabul Tarihi / Accepted: 28.05.2020

Öz

Son dönemde Kur'an meallerine ilgi artmış durumdadır. Bunun temelinde yatan önemli saiklerden biri çağdaş dönemde Kur'an'a olan ilginin mealler üzerinden kendini göstermesi ve bunun sonucunda Kur'an meallerinin yazılma ihtiyacının ortaya çıkmış olmasıdır. Bu çerçeve-de Müslüman dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi Türkiye'de de mealler vasıtasıyla Kur'an'ı anlama çabaları çoğalmıştır. Bu bakımdan Kur'an'ın anlaşılmasında önemli bir işlev gören meallerin genel olarak toplumda ve hususen yüksek din eğitiminin bir parçası olan İlahi-yat/İslami İlimler Fakültelerindeki öğrenciler tarafından nasıl algılandığı araştırılması gereken konulardan biri haline gelmiştir. Bu araştırmada Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde eğitim gören öğrencilerin Kur'an meallerine yönelik düşünce ve tutumları üze-rinde durulmuştur. Araştırmanın örneklemini 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Afyon Kocate-pe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde okuyan 1, 2, 3 ve 4. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmada anket yöntemi kullanılmış ve ek olarak katılımcılara ucu açık bazı sorular so-rulmuş, ayrıca öğrencilere meal okumaya ve tedavüldeki meallere dair bazı sorular yöneltilerek onların fikir ve kanaatlerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Böylelikle öğrencilerin gözüyle Kur'an mealleri değerdendirilmeye çalışılmış, öğrencilerin sahip oldukları meal kültürü hakkında bazı veriler ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Mealler, Yüksek Din Eğitimi, İslami İlimler Fakültesi Öğrencileri, Anket.

Qur'an Translations in the Eyes of Faculty of Islamic Sciences Students (Example of Afyon Kocatepe University Faculty of Islamic Sciences)

Recently, interest in the Qur'an translations has increased. One of the important motives underlying this is that the interest in the Qur'an in the contemporary period shows itself through the Qur'an translations and as a result of this the need to write Qur'an translations has emerged. In this respect, in Turkey as in many other parts of the Muslim world the efforts to understand the Qur'an through Qur'an translations has increased. In this regard, how Qur'anic translations, which play an important role in understanding the Qur'an, are perceived by the society in general and especially by the students in the Faculty of Theology/Islamic Sci-ences, which are a part of higher religious education, has become one of the topics to be inves-tigated. In this study, the thoughts and attitudes of the students studying at the Faculty of Islamic Sciences of Afyon Kocatepe University about the Qur'anic translations were discussed. The sample of the study consists of 1st, 2nd, 3rd and 4th grade students studying at Afyon Kocatepe University Faculty of Islamic Sciences in 2018-2019 academic year. The survey method was used in the research and in addition, some open-ended questions were asked to the partici-pants. In addition, students were asked to read Qur'an translations and to reach some of their ideas and opinions by asking some questions about common Qur'an

translations. Thus, Qur'an translations were tried to be evaluated through the eyes of students and some data about the culture of Qur'an translations that students had were presented.

Keywords: Tafsir, Qur'an Translations(maâl), Higher Religious Education, Students of Faculty of Islamic Sciences, Survey.

Atf / Cite as

Şen, Ercan. "İslami İlimler Fakültesi Öğrencilerinin Gözüyle Kur'an Mealleri (Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Örneği)". *Marife* 20/1 (2020), 65-94. <https://doi.org/10.33420/marife.720002>

Summary

In this study, to show how Qur'an translations are evaluated by the students of Faculty of Islamic Science, students studying at Afyon Kocatepe University Faculty of Islamic Sciences have been selected as the sample group and surveyed. The results of the research in which 416 students were surveyed, reveals some of their opinions on Qur'an translations.

According to the findings related to the variables of, students' direct contact with Qur'an translations, translation reading time and translation possession, it was understood that the majority of the students read the Qur'an translations on occasion with a high rate of 95.2% but this reading does not take place regularly. With that in mind, it is also revealed that 85.6% of the students possess Qur'an translations. When looking at the students' translation preferences, it was seen that the various translations prepared by the Presidency of Religious Affairs as well as the most simplified version of Elmalılı Hamdi Yazır's translation were the most preferred translations. For these choices it can be said that the trust people have for Presidency of Religious Affairs as a constitutional institution and the positive public opinion on Elmalılı Hamdi Yazır have their shares.

The opinions of participants about reading the translation of Qur'an varied in their intensity levels. According to the findings while 93% of the students believes that every believer must read the translation of Qur'an cover to cover at least once in their lives, 81.5% thinks that reading the translation of Qur'an must be a continuing activity in believers' lives. On the other hand, 80.3% percent of the participants seems to claim that even though it's not the same as reading the Qur'an in its original language, it is still beneficial for believers to read the translation of it. 63.7% of the participants defends the idea that, it is more beneficial to read tafsir books instead of translations of Qur'an in order to understand the actual meaning of the verses. In this regard, most of the students seem to be on the same page about the usefulness of reading more than one translation in a comparative manner in order to reach the most accurate understanding of the verses.

When it comes to the problematic subjects such as worshiping with translations and trying to come up with legal decisions about religious matters, it is seen that the students are against practicing religious duties such as praying (salaah) in other languages. In accordance with that attitude, 88.7% of the participants claimed that performing daily and other kinds of praying cannot be done with translations of Qur'an and 85.4% claimed that none of the religious duties can be done with translations of Qur'an. The latest trend of trying to come up with religious rulings on religious matters via translations of Qur'an was also deemed negative by most of the participants and only 12.5% of them indicated positive opinion about this trend.

Given the findings about understanding of the translations, participants seem to be divided into two about whether the translations are easily understood by all parts of the society or not. In other words, almost half of the participant students seem to think that the translations of Qur'an are not really easy to understand. A big part of the participants claimed that they believe the function of these translations is to make it easier for people who don't speak Arabic to understand the Qur'an.

With a percentage like 88, almost all of the participants confirm that the most important feature sought in a translation of the Qur'an is being understandable. Besides, 52.4% of the students expressed that when it gets harder to get the actual meaning of something in the Qur'an while reading a translation of it, they think it is a good idea to use tafsir books to have a better grasp of the context and that they think it is a good method to use tafsir books as a source for completing the meaning.

Participant students also stated that they considered the absence of the courses related to Qur'an translations in both secondary and higher education institutions as a shortcoming. In this regard, 80.5% of the students emphasized the importance of the elective courses on Qur'an translations, while 79.15%

stated that they want the course "Qur'an translation methods" listed as elective in the curriculum of Faculties of Theology in most of the Universities, be listed as a compulsory course.

84.3% of the students want to control the uncontrolled growth in the number of translations by advocating the idea that the significant increase in the amount of the translations should be brought under control and thus support the decision to give the authority to audit Qur'an translations to Presidency of Religious Affairs.

Students look positively to the determination of some certain principles in preparation for a wider acceptance rate and reading of Qur'an translations. Accordingly, 84.4% of the students think that the Qur'an translations should be prepared by a committee of experts instead of just one person. It was also noted by students that the translations should be prepared according to the priorities of the target audience. For instance, 78.1% of the students think that in order to facilitate a better understanding there should be annotations, foot notes and explanations in brackets in the text, while 68.1% thinks that Arabic text is also should be available in the translations. Also the ones who believe that visual elements in the translations should be interesting in order to read them more comfortably are 66.6%.

Looking at the tendencies of the students about the expectations from Qur'an translations, we see that while 61.5% believes that reading translations would be useful to boost the piety, 25% claimed that they cannot find a connection between piety and reading the translation of Qur'an. Another expectation from the translations of the Qur'an is expressed to be a contribution to the formation and rising of a Qur'anic culture within society.

The incredible increase in the number of Qur'an translations has brought some searches to the agenda in the translation preferences. When we look at the data we see that 89.6% of the students pointed out the importance of a conscious selection of translations and 51.5% emphasized the importance of consulting with people who have extensive knowledge about them while selecting a translation of Qur'an to read. On the other hand, while 35.4% of the participants showed a positive stance for using social media and other mediums in the selection of the translations to read while 34.4% stated that they do not favor this method.

Another point that students claimed to take under consideration in selecting the translations is the person who prepared the translation. According to data we obtained, 78.6% of the students stated that they check the person who prepared the translation, before reading it. It has been revealed in the findings that another factor that comes into consideration in choosing the translation to be read is its popularity among public.

Giriş

Kur'an'ın inişine ve iniş ortamına şahit olan sahabe-i kiram Kur'an'ın doğrudan muhatapları konumunda oldukları için büyük oranda anlama problemleri bulunmuyordu. Diğer bir ifadeyle Kur'an'ın ilk muhatapları açısından Kur'an'ın anlaşılması gibi bir problem genel itibarıyla mevcut değildi. Hem vahyin dilini kullanmaları hem de çoğunlukla Kur'an'ın mesajına aşina olmaları hasebiyle Kur'an'ı anlama açısından zorluk çekmiyorlardı. Hatta Kur'an çoğunlukla onların yaşadığı hadiselerle paralel nazil oluyordu. Bundan dolayı nas ve olgu arasında kolayca irtibat kuruyorlar, vahyin içeriğini idrak noktasında pek sıkıntı duymuyorlardı. Ancak nüzul ortamından uzaklaşıldıktan sonra Müslümanlar Kur'an'ın dolaylı muhatapları durumuna geldiler. Zamanla Arap olmayanların Kur'an'ı anlama noktasında dil sorunu kendini göstermeye başladı. Diğer taraftan Kur'an'ın muhataplarının içerisinde bulunduğu şartlar da değişiyordu. Ayrıca Kur'an'ın veciz üslubundan kaynaklı muhtelif hitap şekillerinin anlaşılabilmesi için ilave bilgilere ihtiyaç bulunmaktaydı. Bu ve benzeri hususlar birlikte ele alındığında doğal olarak bir anlama problemi ortaya çıkıyordu.

Klasik dönemde bu anlama ihtiyacı doğrudan Kur'an'a müracaat yerine başta

Kur'an tefsirleri olmak üzere ulema yoluyla, vaazlar ve hutbeler aracılığıyla gideriliyordu. Zira kaleme alınan tefsirler çoğunlukla ilim ehline yönelikti. Halkın doğrudan Kur'an mesajını öğrenmesi ya da Kur'an mesajıyla direkt muhatap olması şeklinde bir gelenek mevcut değildi. Buna mukabil halkın Kur'an kültürü cami, tekke ve benzeri yerlerde nasihat, vaaz ve hutbe yoluyla oluşuyor, ulemanın ve vaizlerin kimi tefsirleri camilerde vaaz olarak takrir etmesi suretiyle Müslüman halka Kur'an kültürü aktarılıyordu.

Son dönemde ise değişen paradigmaya bağlı olarak bu ihtiyaç doğrudan Kur'an'a gitmekle çözülmeye çalışılmıştır. Bilindiği gibi modern dönemde başta batı dünyası olmak üzere dünyanın genelinde yaşanan kırılmalar ve paradigma değişiklikleri sosyal bilimlerde olduğu kadar İslami ilimlerde de yeni arayışları ve yeni eğilimleri tetiklemiştir. Bu çerçevede klasik ilim anlayışı değişmeye başlamış, bu değişim tefsir ilminde de kendini göstermiştir. Zira çağdaş dönemde tefsir ilminin tanımı ve mahiyeti yeniden tanımlanmaya başlanmış, klasik tefsirden modern tefsire bir geçiş yaşanmıştır. Bu değişimin sonuçlarından biri insanı merkeze alan bir eğilimin öne çıkması olmuştur. Daha açık ifade etmek gerekirse, ilk dönem ve klasik dönem tefsir anlayışında murad-ı ilâhiyi bulma amaçlanıyorken çağdaş dönemde insan unsurunun özne konumuna yükselmesiyle birlikte çağdaş tefsir anlayışında insanı ve toplumu merkeze alan bir yaklaşım oluşmaya başlamıştır. Bu çerçevede Kur'an'ın yeniden yorumlanması temayülü kendini göstermiştir. Sözelimi "Kur'an'ı tıpkı kendine iniyormuş gibi okuma" sıklıkla kullanılan bir motto haline gelmiş, "Kur'an ne diyor?" sorusunun alternatifi olarak "Kur'an'ı nasıl anlamalıyız?" sorusu ön plana çıkmıştır.¹ Böyle bir süreçte Kur'an mealleri devreye girerek halkın Kur'an'ı anlama noktasındaki birincil kaynakları durumuna yükselmiştir. Her ne kadar bu sürecin arka planında siyasi, tarihi ve sosyal başka etkenler bulunsun da temel süreci şimdilik bu şekilde izah edebilmemiz mümkündür.

Teknolojinin gelişmesi ve bilgi aktarımının hızlanması sonucunda insanlar her türden çeşitli bilgiye rahat bir şekilde erişme imkânına kavuşmuştur. Bu noktada kutsal kitapların ve Kur'an'ın ne dediğine dair merak ve ilgi ciddi seviyede artmıştır. Ancak hızlı bir değişimin yaşandığı çağımızda insanın dikkat seviyesinin azaldığı da bir gerçektir. Haliyle günümüz insanının Kur'an'ı anlama konusunda ciltlerce tefsir okuyacak ne zamanı ne de motivasyonu yeterli gelmektedir. Bu yeni durum karşısında insanların "Kur'an ne diyor?", "Kur'an'ın herhangi bir konuya bakışı nedir?", "Kur'an'ın yaklaşımı nasıldır?" gibi sorular karşısında çok kısa, vaktini almaya-cak şekilde gerek kafasındaki soruların cevabına gerekse gündemdeki konulara dair kısa yoldan çözüme yönelik bir arayışa girdiği malumdur. Dolayısıyla bu ihtiyaçların karşılanması noktasında Kur'an mealleri bilhassa Arapça bilgisi yetersiz olan halkın pratik taleplerini karşılamada önem kazanmıştır. Kısaca ifade etmek gerekirse, Kur'an mealleri tefsirlerin yanı sıra günümüzde Kur'an'ın hidayetinden istifade etmede yeni bir form olarak karşımızda durmaktadır. Fakat yeni olan çoğu şeyde bir-

¹ Klasik dönemden çağdaş döneme Kur'an ve tefsir anlayışındaki değişimi anahatlarıyla tartışan bir çalışma için bk. Mehmet Paçacı, *Çağdaş Dönemde Kur'an'a ve Tefsire Ne oldu?* (İstanbul: Klasik Yayınları, 2008), 1-167. Ayrıca geleneksel İslam ile modern İslam düşüncesi arasındaki değişimin seyri için bk. Bedri Gencer, *İslam'da Modernleşme* (Ankara: Lotus Yayınevi, 2008)

takım sorunlar bulunduğu gibi bu yeni formun da kendine ait bazı sorunları bulunmaktadır.

Mealler yoluyla Kur'an'ın muhtevasına ve inceliklerine ulaşmaya çalışan kimselerin öncelikle Kur'an ile meal arasındaki temel ayrım noktalarını bilmesi gerekmektedir. Şöyle ki, Kur'an Yüce Allah'ın yeryüzündeki en belirgin ayeti, hikmet ve esrarını içeren en önemli sembolüdür. Meal ise bir ölçüde bunun ifşa edilmesi ve açığa vurulmasıdır. Kur'an'la olan ilişki tazim ve saygı çerçevesinde iken, mealde olan ilişki bir anlama ve tanıma özelliği gösterir. Kur'an'la olan irtibat bir ibadet niteliği taşıırken, mealde olan irtibat, onun hidayet ve yönlendirmesinden istifade etmeyi hedefler. Kur'an'la olan bağ daha ziyade duygusal bir nitelik arz ederken, mealde olan bağ zihinsel bir özellik ortaya koyar. Kur'an'ın hikmet ve esrarı sınırsız iken, meal belirli bir anlam dünyasına atıfta bulunur.²

Malum olduğu üzere dinin en temel kaynağı olan Kur'an'ın gerek Arapçasından gerekse mealinden okunması ve anlaşılması Müslümanlar için vazgeçilmez bir şarttır. Hal böyle olunca Kur'an'ın Arapçasından okunabildiği ve fakat anlaşılamadığı durumlarda araya mealleri girmekte, anlama ihtiyacını kısmen gidermektedir. Fakat son yıllarda geçmişte olmadığı kadar mealler ön plana çıkmış, bugün gelinen noktada meallerin sayısı üç yüz civarına ulaşmıştır.³ Hiç şüphesiz sayının bu kadar fazla oluşunda İslam dünyasının maruz kaldığı Batılılaşma rüzgarının tesiri olduğu gibi klasik tefsir geleneğinden farklı olarak doğrudan Kur'an'a müracaat etme saiki de etkili olmuştur. Nitekim modern zamanlarda Kur'an'ı anadillere tercüme etme ve hususen Türkçe'ye tercüme edip halkın istifadesine sunma eğilimi gün geçtikçe artış göstermiş ve bu çerçevede her geçen gün Kur'an mealleri telif edilmiştir.

Meallerin nicelik açısından makul sayıları aşır azami derecede artmasının altında şüphesiz pek çok etken bulunmaktadır. Bu etkenlerin arka planında "Kur'an'ın herkes tarafından anlaşılacağı", "yeniden Kur'an'a dönme", "Kur'an İslam'ı", "İslam'ı saf kaynağından öğrenme" gibi söylemlerin oluşturduğu atmosfer yer almaktadır. Modern dönemde çok sık kullanılan bu klişeler ulusal dillerde Kur'an meallerinin daha çok gündeme gelmesine yol açmış, bu çerçevede Türkçe, Farsça, Urduca gibi dillerde meallerin sayısı olağan üstü artış göstermiştir.⁴

Diğer taraftan neo-selefi karakterli yapıların dillendirdiği söylemleri sahiplenen dini hareketlerden bazılarının "bize sadece Kur'an yeter", "hadislerin çoğu uydurma", "Kur'an Müslümanı olmak gerekir" gibi sloganları sıklıkla dile getirmesi mealere yönelişe doğal bir zemin hazırlamıştır. Bunun sonucunda kendiliğinden "Kur'ancılık" akımı ve çoğunlukla da Arap olmayan ülkelerde "mealcilik" akımı şeklinde bazı yaklaşımlar zuhur etmeye başlamıştır. Bu akımların en yaygını olan Kur'ancılık, kısaca dini hükümlerin kaynağını Kur'an ile sınırlama eğilimi taşıırken, mealcilik ise herkesin Kur'an'ı mealinden anlayabileceği görüşünü öne çıkarmıştır. Günümüz Türkiye'sinde bilhassa 1980'li yıllardan itibaren gözle görülür şekilde kendini hissettiren bu ve benzeri anlayışların savunucuları tarafından yayınlanan

² İbrahim Hilmi Karşlı, "Dindarlığımızın İnşasında Kur'an Meallerinin Rolü", *Diyanet İlmî Dergi*, 47/1 (Ocak 2011), 36.

³ Hasan Elik - Muhammed Coşkun, *Tevhit Mesajı* (İstanbul: Fikir Yayıncılık, 2013), 21.

⁴ Meallerin hangi saiklerle revaç bulunduğu hakkında daha detaylı bilgiler için bk. Dücane Cündioğlu, *Sözlü Kültür'den Yazılı Kültüre Anlam'ın Tarihi* (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2005), 133-228.

dini dergi ve matbuatta, herkesin Kur'an'ı anlayabileceği hatta Kur'an'dan hüküm çıkarabileceği ve bunun için de Arapça bilmeye gerek kalmadan doğrudan mealler aracılığıyla Kur'an'ın anlamına ulaşılacağı fikrinin sıklıkla gündeme getirildiği ve kısmen taraftar topladığı görülmektedir.⁵ Yine Kur'an'ı anlama ve yorumlama bağlamındaki kimi tartışmaların fiilî olarak mealler ekseninde yoğunlaşmasının meal yazım sürecini tetiklediği söylenebilir.

Meal sayısının ve çeşidinin artmasında basım-yayım, televizyon, internet imkânlarının yanı sıra yeni araştırmaların, farklı mesleklerden yazarların meallerle ilgilenmesinin, bazı yazarların dini yorumlamadaki aşırılığı gibi etkenlerden de söz edilebilir. Öte yandan meal yazarlarının bir kısmının kifayetsiz oluşu, meallerde tespit edilen eksiklikler ve meal yazımında farklı farklı ihtiyaçların zuhuru yeni birtakım meallerin çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Bunlara ilaveten okuyucu profilindeki değişimler ve okuyucunun beklentileri de meallerin sayısının artmasında ve çeşitlenmesinde önemli faktörlerden sayılabilir.⁶

Bu noktada şunu da vurgulamak gerekir ki, meallerle ilgili daha sağlıklı ve derinlikli tahliller yapabilmek için ilk dönemlerden günümüze kadar gelen süreçte farklı dillerde kaleme alınan Kur'an tercümelemleri hakkında kapsamlı araştırmaların yapılması elzemdir. Her ne kadar bu alanda yapılmış bazı bibliyografik çalışmalar bulunsada⁷ bu çabalar konunun tamamını kuşatma konusunda yetersiz kalmaktadır.

1. Araştırmanın Kapsamı ve Literatür Değerlendirmesi

İslami İlimler/İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Kur'an mealleri hakkındaki görüş ve düşüncelerini ele alan çalışmaların neredeyse hiç bulunmadığı söylenebilir.

⁵ Ercan Şen, "1980 Sonrası Dergilerde Kur'ancılık ve Mealcilik Tartışmaları", *Bir Başka Hayata Karşı: 1980 Sonrası İslamcı Dergilerde Meseleler, Kavramlar ve İsimler*, ed. Lütfi Sunar (Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2019), 3/260.

⁶ Hikmet Koçyiğit, "Günümüz Türkçe Kur'an Mealleri Üzerine Bir Tasnif Denemesi", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37 (Aralık 2017), 117-118.

⁷ Bu çalışmalardan bazıları şunlardır: Mujgan Cunbur, "Türkçe Kur'an Tefsir ve Çevirileri Bibliyografyası", *Yeni Yayınlar*, 1959, IV/1-124; Cunbur, "Kur'an-ı Kerim'in Türk Dilinde Basılmış Tercüme ve Tefsirleri", *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* (1961-1962), 123-141; M. Maciej Konopacki, "Polonya'da Kur'an-ı Kerim Tercüme Tarihi Bibliyografya ile Birlikte", çev. İhsan Süreyya Sırma, *Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi* 3 (1979), 411-417; Mofakkhar Hussain Khan, "Kur'an-ı Kerim'in Bengalce Tercümelemlerinin Tarihçesi", çev. Mustafa Dağlı, *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (1983), 373-380; İsmet Binark - Halit Eren, *World Bibliography of Translations of The Meanings of The Holy Qur'an: Printed Translations 1515-1980* (İstanbul: IRCICA, 1986); Muhammed Hamidullah, *Kur'an-ı Kerim Tarihi*, çev. Salih Tuğ (İstanbul: İfav Yayınları, 1993); Hidayet Aydar, "Türklerde Kur'an Çalışmaları", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (1999), 159-235; Zümer Ramadani, "Tarihte Yapılmış Arnavutça Kur'an Mealleri", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 2 (2006), 6/241-247; Mustafa Özkan, "Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yapılmış Kur'an Tercümelemleri", *Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar*, (İstanbul: İlim Yayma Vakfı, 2010), 519-525; Muhammed Abay, "Türkçedeki Kur'an Meallerinin Tarihi ve Kronolojik Bibliyografyası", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 19-20, 2012, 10/231-301; Murat Sülün, *Türk Toplumunun Kur'an Kültürü* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015) 131-141; Sadrettin Gümüş, "Cumhuriyet Döneminde (1923-1960 Arası) Meal Çalışmaları", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 5 (2015), 285-331; İlhami Günay, *Başlangıcından Bugüne Kur'an'ın Türkçe Tefsir ve Tercümesi* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016); Röya Aliyeva, "Kur'an-ı Kerim'in Tercümesi Meselesi ve Meal Tarihi", *Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin İlmî Mecmuası* 25 (2016), 231-245.

lır. Diğer bir ifadeyle akademik çalışmalar içerisinde farklı kriterler bakımından İslami İlimler/İlahiyat Fakültesi öğrencilerini konu edinen kimi çalışmalar yapılmış olmakla birlikte⁸ söz konusu öğrencilerin doğrudan Kur'an meallerine bakışlarını konu edinen çalışmalar bulunmamaktadır. Buna karşılık yapılan çalışmalara bakıldığında bunların çoğunlukla öğrencilerin din, dindarlık, dini gruplar, din hizmetleri, İslam, değer, benlik, öz-yeterlik, aidiyet, şiddet, terör, eğitim-öğretim, mesleki yeterlilik konularındaki düşünceleri ve algıları etrafında yoğunlaştığını söylemek mümkündür.

Bu araştırmada ise İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin Kur'an meallerine dair düşünce ve tercihleri üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda, öğrencilerin ne kadar meal okudukları, genellikle hangi mealleri tercih ettikleri, meal okumaya ne kadar ehemmiyet verdikleri, meal okumanın gerekli olup olmadığına dair kanaatleri, meallerde yer alan farklılıklara nasıl yaklaştıkları, Kur'an'ı anlamada sadece meal okumayı tek başına yeterli görüp görmedikleri ve benzeri hususlardaki görüşleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Kur'an meallerini çeşitli açılardan değerlendirmeye yönelik çalışmaların -yetersiz de olsa- son yıllarda artmaya başladığını söyleyebiliriz. Makale ve tezlerden müteşekkil olan bu çalışmalar çoğunlukla meallerdeki tercüme sorunları, çeviri teknikleri, anlatım bozuklukları, meallerin karşılaştırılması, meallerin üslubu gibi konularda temerküz etmiştir. Bizim çalışmamızda ise daha çok öğrencilerin gözünden meallerin değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

Bu alanda yapılan çalışmalara bakıldığında ilk olarak Hidayet Aydar'ın çalışması dikkat çekmektedir. "Yaygınlık Bakımından Meallerimiz ve Mealler Üzerinde İstatistiksel Bir Değerlendirme" isimli⁹ çalışmada Aydar, İlahiyat Fakültesinde okuyan ve muhtelif yıllarda "Kur'an Tercümesi Teknikleri" dersini alan bir grup öğrenciyeye mealler hakkındaki görüşlerini tespit eden bir anket uygulamış ve onun sonuçlarını değerlendirmiştir. Bu kapsamda öğrencilere ne kadar meal okudukları, yaygın meallerden hangisini daha çok beğendikleri, ileride bir meal yapmayı düşünüp düşünmedikleri gibi sorular yöneltilmiştir. Bunun yanında İlahiyat Fakültesi öğ-

⁸ Bu akademik çalışmalardan makale, yüksek lisans veya doktora seviyesinde olanlardan bazılarını sadece başlıkları itibarıyla zikretmemiz faydalı olacaktır: "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Popüler Kültür Unsurlarına İlişkin Yaklaşımları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma", "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri", "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinde Kimlik Bilinci Ve Mesleki Formasyonun Oluşumu: Fırat Üniversitesi Örneği", "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinde Din Ve Sosyalleşme", "Evrensellik Bağlamında İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Dinî Bilgiyi Kabul Standartları (Erzurum Örneği)", "Benlik Algısı Ve Dindarlık (İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme)", "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Cemaat Algılarının Dünya Görüşlerine Etkisi", "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Dine Bakışı: Müif Örneği", "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Ahlaki Yargı Yetenekleri İle Kimlik Gelişmelerinin İncelenmesi", "İslami İlimler Fakültesi Öğrencilerinin Mesleki Kaygı Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi", "İslami İlimler/İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi (Uşak Üniversitesi Örneği)", "İslami İlimler Fakültesi Öğrencilerinin Dini Gruplar Hakkındaki Görüşleri Üzerine Bir Araştırma", "Yüksek Din Öğretiminde Kopya Sorunu: Bartın Üniversitesinde İslami İlimler Fakültesi Örneği", "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimindeki Farklılaşmalar", "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Ehl-i Sünnet Anlayışı", "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İletişim Beceri Düzeyleri".

⁹ Hidayet Aydar, "Yaygınlık Bakımından Meallerimiz ve Mealler Üzerine İstatistiksel Bir Değerlendirme", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 5 (2015), 109-147.

rencilerinin Kur'an'ı anlama ile ilgili ve bunun yanı sıra meal etkinliklerini konu eden şu tür çalışmalar da yapılmıştır: İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Anlayarak Kur'an Okuma Durumları Üzerine Bir Çalışma,¹⁰ Kur'an-ı Kerim'in Anlaşılmasında Meal Etkinliklerinin Fonksiyonu-Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği.¹¹

Bunların dışında genel olarak üniversite öğrencilerinin Kur'an algılarına yönelik yapılan çalışmalarda meallerle ilgili birtakım soruların yer aldığı bilinmektedir. Bu çalışmalar arasında şunlar zikredilebilir: Üniversite Gençlerinin Kur'an'a Dair İlgisi, Algısı ve Bilgileri: Giresun Üniversitesi Örneği¹², Üniversite Öğrencilerinin Kur'an-ı Kerim'e Yönelik Algıları: Müslüman-Türk Örneklem Üzerine Metaforik Bir Araştırma.¹³

Yine Kur'an meallerine ilişkin toplumun değişik katmanlarına yönelik kimi çalışmaların varlığına da işaret etmek gerekir. Bunlardan biri Fatih Tiyek tarafından öğretmenlere yönelik yapılan bir anket çalışmasıdır.¹⁴ Diğer bir çalışma Emine Gülpak tarafından farklı eğitim düzeyindeki kimselere yönelik Kur'an meallerinin anlaşılabilirliği hakkındadır.¹⁵ Ayrıca cami cemaatinin Kur'an anlayışına dair yapılan bir çalışma¹⁶ içerisinde ve Türkiye genelinde yapılan bazı anket çalışmalarının içinde¹⁷ halkın Kur'an meallerine ilişkin tutumlarına dair bazı verilere yer verildiği bilinmektedir.

Görüldüğü üzere genelde Kur'an meallerini konu alan çalışmalar sınırlı olup, sayıca yeterli düzeyde değildir. Hususen de İslami İlimler/İlahiyat Fakültelerinde öğrenim gören ve ekseriyetle din eğitimi sahalarında görev yapacak olan öğrencilerin Kur'an mealleri hakkındaki değerlendirmelerine dair çalışmalar yok gibidir. Bu nedenle İlahiyat/İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin Kur'an meallerine ilişkin algı düzeylerinin belirlenmesi ve meallere ilişkin tutumlarının üzerinde etkili faktörlerin incelenmesine yönelik araştırmaların artması, sonraki dönemlerde kaleme alınacak meallerin niteliklerinin artmasına katkı sunacağı açıktır.

¹⁰ Fatma Asiye Şenat, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Anlayarak Kur'an Okuma Durumları Üzerine Bir Çalışma", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52/1 (2011), 143-164.

¹¹ Mustafa Kara, "Kur'an-ı Kerim'in Anlaşılmasında Meal Etkinliklerinin Fonksiyonu-Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9/1 (2016), 319-336.

¹² Abdullah Aygün - Hayrettin Karadeniz, "Üniversite Gençlerinin Kur'an'a Dair İlgisi, Algısı ve Bilgileri: Giresun Üniversitesi Örneği", *Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 9/16 (2017), 97-133.

¹³ Abdullah Dağcı - Saffet Kartopu, "University Students' Perceptions Regarding the Holy Qur'an: A Metaphorical Study on Muslim-Turk Sample", *Turkish Studies* 11/7 (2016), 101-120.

¹⁴ Fatih Tiyek, "İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Kur'an Meallerine İlişkin Algıları Üzerine Bir Araştırma", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/29 (2017), 77-104.

¹⁵ Emine Gülpak, "Kur'an Meallerinin Muhatapları Tarafından Anlaşılabilirliğine İlişkin Bir Araştırma", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 27/33 (Haziran 2019), 169-198.

¹⁶ Mehmet Kamil Coşkun, "Cami Cemaatinin Kur'an Anlayışı", *İslamiyat* 1 (2001), 89-104.

¹⁷ Kur'an'ın Anlamı İle Buluşmak Platformu (KAP), *Kur'an'ın Anlamı İle Buluşmak Araştırması* (Kasım 2007); Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), *Türkiye'de Dini Hayat Araştırması* (Ankara 2014).

2. Araştırmanın Problemi

Araştırmanın temel problemi, İslami İlimler Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin Kur'an meallerini tanıma, seçme ve onlardan faydalanma düzeylerini ve bu konudaki tutumlarını etkileyen noktaları çeşitli değişkenler bakımından incelemektir. Zira İslam dininin temel kaynağı olan Kur'an ve onun bir nevi açıklaması olan mealler hakkında güçlü altyapısı olmayan öğrencilerin dini anlama, yorumlama ve anlatma hususlarında gereken başarıyı sağlamaları mümkün olmayacaktır. Buradan hareketle İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin Kur'an meallerine dair algıları ve bilgi seviyelerinin ortaya konması önem arz etmektedir.

Bu amaçla araştırmamızda temel olarak aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır: İslami İlimler Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin Kur'an meallerini seçebilme, değerlendirebilme ve onlardan faydalanabilme düzeyi nedir? Meal seçimlerine etki eden hususlar var mıdır? Meallere ilgi duyma ve onlardan faydalanabilme düzeylerini etkileyen hususlar nelerdir? Meallerin nitelik olarak hangi durumlarda olduklarına dair fikirleri bulunmakta mıdır? Dini anlamada meallerin yerini ve önemini tayin edebilmekte midirler?

Topluma dini bakımdan yol gösterecek, rehberlik yapacak kimseleri yetiştiren bir kurum olarak İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerindeki öğrencilerin Kur'an meallerini nasıl değerlendirdikleri etrafındaki bu ve benzeri soruların cevabı hiç şüphesiz önem taşımaktadır.

3. Araştırmanın Yöntemi

İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin Kur'an meallerine dair algılarını ve bilgi düzeylerini ölçmek maksadıyla gerçekleştirilen bu çalışmada "anket tekniği" kullanılmıştır. Anket formunun kişisel bilgiler kısmında örneklem grubunun cinsiyeti, yaş grubu ve sınıf düzeyi ile ilgili sorular bulunmaktadır. Anket formunda İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin Kur'an meallerine dair algısını tespit edebilmek maksadıyla 33 soruluk bir test uygulanmıştır. Bulgular kısmında ise bu 33 soru belirli başlıklar halinde tasnif edilmiştir. Ayrıca anket formunun son bölümünde açık uçlu bazı sorulara yer verilmiştir. Bu sorular şunlardır: Kur'an-ı Kerim mealini hangi zamanlarda okursunuz? Şimdiye kadar Kur'an-ı Kerim meali okudunuz mu? En çok beğendiğiniz veya tavsiye ettiğiniz meal ya da mealler hangileridir? İkamet ettiğiniz yerde Kur'an-ı Kerim meali bulunur mu?

4. Örneklem

Çalışma 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde öğrenim görmekte olan 1,2,3 ve 4. sınıf öğrencilerinden basit tesadüfi örnekleme yoluyla seçilen öğrencilerle yürütülmüştür. Öğrenciler araştırmaya gönüllülük esası üzerine katılmıştır. Öğrencilerin Kur'an meallerine dair görüş ve düşüncelerini ortaya koymak üzere 416 öğrencinin katıldığı bir anket uygulanmıştır. Öğrenciler tarafından doldurulan açık uçlu soruların da yer aldığı 416 anket formu istatistiksel analize tabi tutulmuştur. Araştırmaya katılanlara ilişkin demografik ve eğitim durumlarına ilişkin dağılım Tablo 1'de verilmiştir.

5. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS Statistics 22 paket programıyla analiz edilmiştir. Ölçekte kullanılan seçenekler 5'ten 1'e doğru sıralanmış olup, maddelerin karşısında yer alan seçenekler ve puan karşılıkları; 5="Tamamen Katılıyorum", 4="Katılıyorum", 3="Kararsızım", 2="Katılmıyorum", 1="Kesinlikle Katılmıyorum" şeklinde düzenlenmiştir.

6. Araştırmanın Bulguları

6.1. Demografik Özellikler

Araştırmada öğrencilerin demografik özelliklerine dair yüzdelik dağılımlar şöyle oluşmuştur:

Tablo 1: Örneklem Grubunun Cinsiyet, Yaş ve Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kadın	290	69,7
Erkek	126	30,3
Toplam	416	100
Yaş Grubu	N	%
15-20	102	24,6
21-25	279	67,07
26-65	35	8,33
Toplam	416	100
Sınıf Düzeyi	N	%
1.Sınıf	101	24,3
2.Sınıf	99	23,8
3.Sınıf	113	27,2
4.Sınıf	103	24,7
Toplam	416	100

Tablo 1'de görüldüğü üzere örneklem grubunun büyük çoğunluğunu %69,7(290)'lık oranla kadınlar, geri kalan %30,3(126)'lük kısmını da erkekler oluşturmaktadır. Araştırmaya katılanların büyük oranda kadınlardan oluştuğu gözlemlenmiş olsa da İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin mevcut yapılanmalarındaki öğrenci dağılımı genel itibariyle bu şekildedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %24,6(102)'lık kısmını 15-20 yaş grubu, büyük çoğunluğunu %67,07(279)'lik oranla 21-25 yaş grubu, geri kalan %8,33(35)'lük kısmını ise 26-65 arası yaş grubu teşkil etmektedir. Sınıf düzeylerine bakıldığında ise orantılı bir dağılımın olduğu görülmektedir. Buna göre 1. sınıf düzeyinde katılanların oranı %24,3(101), 2. sınıf düzeyindekilerin oranı %23,8(99), 3. sınıf düzeyindekilerin oranı %27,2(113) ve 4. sınıf düzeyindekilerin oranı ise %24,7(103) olarak gerçekleşmiştir.

6.2. Kur'an-ı Kerim Mealini Okuma Durumu, Zamanı ve Meal Bulundurmaya İlişkin Hususlar

Tablo 2: Örneklem Grubunun Kur'an-ı Kerim Mealini Okuma Durumu, Zamanı ve Meal Bulundurma Değişkenlerine Göre Dağılımı

Meal Okuma Durumu	N	%
Hiç okumadım.	13	3,1

Biraz okudum.	146	35,1
Yarisına kadar okudum.	113	27,2
Tamamını okudum.	137	32,9
Diğer	7	1,3
Toplam	416	100
Meal Okuma Zamanı	N	%
Çok seyrek okurum.	116	27,9
Mübarek gün ve gecelerde okurum.	6	1,4
Fırsat buldukça okurum.	262	63
Düzenli olarak okurum.	21	5
Diğer	11	2,7
Toplam	416	100
Meal Bulundurma Durumu	N	%
Evet	356	85,6
Hayır	15	3,6
Diğer	45	10,8
Toplam	416	100
Toplam	416	100

Örneklem grubunun Kur'an mealini okuma durumlarına bakıldığında öğrencilerden bir meali baştan sona okuduğunu söyleyenlerin oranı %32,9(137) olmasına karşılık hiç okumadığını ifade edenler %3,1(13)'lik bir oran oluşturmaktadır. Birazını okuduğunu ifade edenler %35,1(146) oranında iken yarisına kadar okuduğunu belirtenler %27,2(113)'lik bir seviyede kalmıştır. Bu veriler öğrencilerin büyük oranda Kur'an meali okuma kültürlerinin varlığına işaret etmektedir. Zira verilerin toplamına bakıldığında %95,2(396) oranıyla Kur'an meallerinin bir şekilde okunduğunu ortaya koymaktadır. Diğer taraftan hiç Kur'an meali okumadığını belirten %3,1(13)'lik katılımcının varlığı üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur.

Araştırmamızdaki örneklem grubuyla aynı özellikleri taşıyan başka bir gruba sorulan "İlahiyat Fakültesi'nde şimdye kadar Kur'an mealini baştan sona okudunuz mu?" şeklindeki bir soruya öğrencilerin %38,9(104)'u "Evet, okudum." cevabını vermiştir.¹⁸ Bu araştırmadan ortaya çıkan sonucun bizim çalışmamızdaki benzer yapıya verilen cevapla çok yakın olduğu görülmekte ve dolayısıyla her iki bulgunun birbirini destekler mahiyette olduğu müşahede edilmektedir. Fakat ne var ki İslami İlimler/İlahiyat Fakültelerinde okuyan öğrencilerin dışındaki üniversite öğrencilerinin Kur'an hakkındaki ilgi, algı ve bilgilerine dair yapılan bir çalışmada bir meali baştan sona okuma oranının oldukça düşük oranda kaldığı gözlenmiştir. Nitekim söz konusu araştırmada üniversite öğrencilerinin Kur'an mealinin tamamını okuma ortalaması %13,3'te kalırken Kur'an mealinin çoğunu okuma oranı %13,3, yarisını

¹⁸ Şenat, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Anlayarak Kur'an Okuma Durumları Üzerine Bir Çalışma", 157.

okuma oranı %8,8, birazını okuma oranı %47,8 olarak ortaya çıkmıştır.¹⁹

Geniş kapsamlı başka bir araştırmada “Bugüne kadar kısmen dahi olsa, hiç Kur’an’ı Kerim’in Türkçe mealini okudunuz mu?” şeklinde sorulan soruya katılımcıların %68,4(1521)’ü “evet” şeklinde cevap verirken %31,6(703)’sü katılımcı “hayır” cevabı vermiştir.²⁰

Bütün bu veriler mukayese edildiğinde İslami İlimler/İlahiyat Fakültelerinde okuyan öğrencilerin Kur’an meallerini okuma kültürünün oldukça yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Zira İslami İlimler/İlahiyat Fakültelerinde okumakta olan öğrencilerin herhangi bir Kur’an mealinin tamamını okuma oranı ortalaması %30’ların üzerinde iken normal üniversite öğrencileri arasında bu oran %13’lere gerilemektedir. Bu noktada her iki grup arasında anlamlı bir farklılaşmanın bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan üniversite öğrencilerinin meal okuma oranlarının Türkiye geneli oranlarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu tablo eğitim seviyesi yükseldikçe meal okuma oranının arttığı yönündeki tezin doğruluğunu teyit etmektedir.

Aslında yapılan çoğu araştırmada ülkemizde meallerden istifade etme oranının düşük seviyelerde bulunduğu söylenebilir. Meallerin çok satıldığı bilinmesine rağmen onlardan istifadenin yetersiz olmasının değişik sebepleri mevcuttur. Bize göre bunların başında insanların kitap okumayı yeterince sevmemesi gelmektedir.²¹ Yine kimi insanların Kur’an’ı Arapçasından okumanın mealinden okumaktan daha sevap olduğu fikrini taşıması kadar Kur’an’ın anlaşılmasının sadece ilim ehlinin başarabileceği bir uğraş olduğu gibi bir kabulün de bu konuda etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bunlara ilave olarak okuyucuların Kur’an’ın muhtevası, dili ve üslubu gibi kendine has özellikleri konusunda yeterli ön bilgiye sahip olmadan meallerle yüzleşmesi realitesini göz ardı etmemek gerekir. Dolayısıyla üslubuna alışık olmadıkları bir kitapla karşılaşmaları, muhtemelen okumalarını olumsuz yönde etkilemektedir. Yine mevcut meallerden birçoğunun, ayetlerin doğru anlaşılabilmesi, Türkçenin akıcı kullanılamaması, tarihi olgu ve veciz ifadelerin izahı sadedinde açıklamalara yer vermemesi gibi konularda birçok problemle malul olmasının payını azımsamamak gerekmektedir.²²

Meal okuma zamanlarına göre örneklem grubunun dağılımına bakıldığında karşımıza ilginç veriler çıkmaktadır. Şöyle ki katılımcıların sadece %5(21)’lik kısmı düzenli olarak meal okuduğunu ifade ederken %63(262)’lük kısmı fırsat buldukça okuduğunu, %27,9(116)’lük kısmı ise çok seyrek okuduğunu beyan etmiştir. Kandillerde, mübarek gün ve gecelerde okuduğunu aktaranların oranı ise %1,4(6)’lük oranda kalmıştır. Bu oranlar öğrencilerin zaman açısından düzenli bir meal okuma alışkanlıklarının bulunmadığını göstermektedir. Diğer bir ifadeyle öğrenciler ilgileri doğrultusunda ya da ihtiyaç duydukları zamanlarda Kur’an mealini okumaktadır. Anlaşıldığı kadarıyla meal okumanın belirli bir zamanı olmadığı için öğrenciler müsait

¹⁹ Aygün - Karadeniz, “Üniversite Gençlerinin Kur’an’a Dair İlgisi, Algısı ve Bilgileri: Giresun Üniversitesi Örneği”, 109.

²⁰ KAP, *Kur’an’ın Anlamı İle Buluşmak Araştırması*.

²¹ Okuma Kültürünü Yaygınlaştırma Platformu (OKUYAY), *Türkiye Okuma Kültürünü Araştırması* (2019), 12-21, 70.

²² Karslı, “Dindarlığımızın İnşasında Kur’an Meallerinin Rolü”, 35.

olan her zaman diliminde okumayı kendileri için uygun görmekte-dirler. Nitekim benzer sonuçları başka bir araştırmada da görmek mümkündür. Buna göre katılımcılardan düzenli okuduğunu belirtenler %4,9, fırsat buldukça okuduğunu söyleyenler %52,8, çok seyrek okuduğunu belirtenler %25,2 oranındadır. Aynı araştırmada mübarek gün ve gecelerde okuduğunu belirtenlerin %17,9 gibi bir oranla oldukça yüksek çıktığı görülmektedir.²³ Ülke genelinde yapılan diğer bir araştırmada ise katılımcıların %24,9'u yılda birkaç kez, %16,9'u ayda bir, %10,1'i haftada bir, %3,7'si her gün Kur'an'ı mealinden okuduğunu belirtmiştir.²⁴ Genel itibariyle bu verilere dikkat edildiğinde gerek öğrencilerin gerekse halkın çeşitli vesilelerle bir şekilde meallerle irtibatlarını sürdürdükleri anlaşılmaktadır.

Meal bulundurma durumuna bakıldığında ise katılımcıların %85,6(356)'lık kısmı ikamet ettikleri ortamlarda bir Kur'an mealine sahip bulduklarını ifade etmiştir. Buna karşılık bir meal bulundurmayan öğrencilerin oranı %3,6(15) iken herhangi bir görüş belirtmeyenlerin oranı ise %10,8(45)'de kalmıştır. Bu verilere göre öğrencilerin büyük çoğunluğunun bir mealini bulunmasına karşılık meal bulundurmayan ya da bu konuda görüş belirtmeyenlerin sayısı da azımsanmayacak ölçüdedir. Araştırmamızdaki örneklem grubuyla benzer özellikler gösteren başka bir grubun meal bulundurma oranına bakıldığında çıkan sonucun çalışmamızdaki oranlarla yakın seviyede gerçekleştiğini gözlemlemek mümkündür. Nitekim araştırmaya katılım gösteren öğrencilerin %92,5(347)'i "Evinizde Kur'an meali var mıdır?" sorusuna "evet" cevabını vermiştir.²⁵ Öte yandan başka bir araştırmada İlahiyat Fakültesinde okuyan 258 öğrencinin aracılığıyla ulaşılan 2580 ailenin neredeyse tamamında bir mealin mevcut olduğu ortaya konmuştur.²⁶ Yine Türkiye genelinde 2224 kişi üzerinde yapılan başka bir araştırmada ise "Evinizde Kur'an-ı Kerim Türkçe Meali (Türkçe tercümesi) var mı?" şeklindeki bir soruya katılımcıların %78,3(1741)'lik kısmının "evet" cevabını verdiği müşahede edilmiştir.²⁷ Buna göre hem bizim araştırmamız hem de söz konusu üç araştırmadaki bulgular birlikte ele alındığında katılımcıların evlerinin hemen hemen hepsinde bir mealin var olduğu görülmektedir. Ancak ne var ki bu meallerden ne kadar istifade edildiği ise araştırılmaya muhtaç başka bir konu olarak durmaktadır.

6.3. Meallerin Bilinirlik/Tanınırlık ve Okunma Durumuna İlişkin Hususlar

Tablo 3: Örneklem Grubunun Meallerin Tanınırılık ve Okunma Durumuna İlişkin Dağılımı

Mealler	Müellif/Hazırlayan	N	%
Diyanet Mealleri[1]	Komisyon	231	55,5
Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali	Elmalılı Hamdi Yazır	190	45,7
Feyzül-Furkan Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali	Hasan Tahsin Feyizli	38	9,1

²³ KAP, *Kur'an'ın Anlamı İle Buluşmak Araştırması*.

²⁴ DİB, *Türkiye'de Dini Hayat Araştırması*, 94-96.

²⁵ Aygün - Karadeniz, "Üniversite Gençlerinin Kur'an'a Dair İlgisi, Algısı ve Bilgileri: Giresun Üniversitesi Örneği", 108.

²⁶ Aydar, "Yaygınlık Bakımından Meallerimiz ve Mealler Üzerinde İstatistiksel Bir Değerlendirme", 131-132.

²⁷ KAP, *Kur'an'ın Anlamı İle Buluşmak Araştırması*.

Mealler	Müellif/Hazırlayan	N	%
Kur'an-ı Hakim ve Meal-i Kerim	Hasan Basri Çantay	11	2,6
Kur'an Mesajı: Meal-Tefsir	Muhammed Esed	11	2,6
Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi	Ömer Nasuhi Bilmen	10	2,4
Kısa Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali	Mahmut Kısa	10	2,4
Kur'an-ı Kerim ve Muhtasar Meali	Hayrat Neşriyat	9	2,2
Hayat Kitabı Kur'an: Gerekçeli Meal-Tefsir	Mustafa İslamoğlu	8	1,9
Kur'an-ı Kerim Meali: Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri	Mustafa Öztürk	7	1,7
Tefhîmü'l-Kur'an Meali	Ebül'-A'la Mevdudi	6	1,4
Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı	Ali Bulaç	5	1,2
Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali	Süleyman Ateş	5	1,2
Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Meali	Bayraktar Bayraklı	4	1
Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali	Mahmut Toptaş	4	1
Nüzul Sırasına Göre Necm Necm Kur'an'ın Türkçe Meali	Hakkı Yılmaz	3	0,7
Tefsirli Kur'an-ı Kerim Meali	Celal Yıldırım	2	0,5
Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali	Yaşar Nuri Öztürk	2	0,5
Kur'an-ı Kerim ve İzahlı Meali	Ahmed Davudoğlu	2	0,5

Araştırmamızda bir defa tercih edilen mealler ise sırasıyla şunlardır: Tuncer Namlı'nın hazırladığı *Kur'an Aydınlığı: Kronolojik Kur'an Meali*; Mehmet Yaşar Kandemir, Halit Zavalı, Ümit Şimşek'in birlikte hazırladığı *Ayet ve Hadislerle Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali*; Abdullah Parlıyan'ın *Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali*; Talat Koçyiğit'in *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali*; İhsan Eliaçık'ın *Yaşayan Kur'an: Türkçe Meali*; Mahmut Ustaosmanoğlu'nun *Kur'an-ı Mecid ve Tefsirli Meal-i Alisi*.

Örneklem grubunun tercihlerine bakıldığında gerek bilinirlik gerekse okunma açısından Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hazırladığı çeşitli meallerin²⁸ ve Elmalılı Hamdi Yazır'ın defalarca sadeleştirilen mealinin % 55,5 ve % 45,7'lik oranla çok bilindikleri ve tercih edildikleri görülmektedir. 2011 yılında 2580 ailenin katıldığı benzer bir araştırmada yine aileler tarafından en çok tercih edilen meallerin sırasıyla %51 oranla Elmalılı Hamdi Yazır, %30 oranla Diyanet İşleri ve yine %30 oranla Diyanet Vakfı meallerinin olduğu görülmüştür.²⁹ Birbirine çok benzeyen bu dağılıma daha yakından bakıldığında gerek öğrencilerin gerekse ailelerin meal tercihinde anayasal bir kurum olan Diyanet İşleri Başkanlığı'na itimat ettikleri ve top-

²⁸ Türkiye'de resmî kurumların hazırladığı meallerin başında Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yayımladığı mealler gelmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı toplumun ihtiyacına binaen ve piyasadaki meallerde görülen bazı yanlışlara karşı farklı tarihlerde bir yazara veya bir komisyona meal hazırlatmış ve halkın istifadesine sunmuştur. Bu çalışmalar Hüseyin Atay ve Yaşar Kutluay'ı hazırladığı *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı*, Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin'in hazırladığı *Kur'an-ı Kerim Meali*, Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrı, İbrahim Kâfi Dönmez ve Sadrettin Gümüş'ün birlikte hazırladığı *Kur'an Yolu Meali*'dir.

²⁹ Aydar, "Yaygınlık Bakımından Mealler Üzerinde İstatistiksel Bir Değerlendirme", 132.

lumun geneli tarafından hüsn-i kabul görmüş bir isim olarak da Elmalılı Hamdi Yazır'ın³⁰ mealini tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Kanaatimize göre bu tercihlerde en başta gözetilen husus güven duygusudur. Yine bu tercihi etkileyen bir diğer faktörün ise tanınırlık ve yaygınlık olduğu söylenebilir. Zira piyasada en fazla mevcut bulunan ve satışı yapılan mealler bunlar olduğu gibi zaman zaman Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hazırlattığı mealler ve Elmalılı Hamdi Yazır'ın sadeleştirilen meallerinin çeşitli vesilelerle halka karşılıksız olarak dağıtıldığı bilinmektedir. Öte yandan bu tablo bizlere İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinde görev yapan ya da yapmış olan akademisyenlerce kaleme alınan meallerin pek bilinmediği sonucuna ulaştırdığı gibi farklı dini grup ve cemaatlere mensup kimseler tarafından ya da herhangi bir mensubiyeti olmayan kimselerin kaleme aldıkları meallerin öğrenciler ve halk tarafından pek fazla tercih edilmediği sonucuna ulaştırmaktadır.

6.4. Meallerin Okunmasıyla İlgili Çeşitli Hususlar

Tablo 4: Örneklem Grubunun Meallerin Okunmasıyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Tamamen Katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Kur'an mealinin okunması gereklidir.	5	1,2	9	2,2	5	1,2	59	14,2	336	80,8
Kur'an'ı Arapçasından okumayı bilmeyen birinin Kur'an meali okuması yeterlidir.	139	33,4	160	38,5	58	13,9	37	8,9	14	3,4
Kur'an-ı Kerim meali okumak sevaptır.	8	1,9	23	5,5	40	9,6	180	43,3	154	37,0
Meal okumak tefsir okumaktan daha faydalıdır.	121	29,1	144	34,6	108	26,0	23	5,5	5	1,2
Meal okumakla İslam dini öğrenilebilir.	100	24,0	142	34,1	85	20,4	62	14,9	24	5,8
Her Müslümanın en az bir kere baştan sona bir meal okuması gereklidir.	6	1,4	5	1,2	12	2,9	75	18,0	312	75,0
Karşılaştırmalı meal okumaları daha faydalıdır.	11	2,6	12	2,9	80	19,2	116	27,9	181	43,5
Kur'an meali dü-	14	3,4	18	4,3	31	7,5	108	26,0	231	55,5

³⁰ Elmalılı Hamdi Yazır'ın mealinin piyasada yaygın olmasının sebepleri arasında bu eserin TBMM tarafından tescilli olması, hem ilmi muhitlerde hem de halk nezdinde hüsnü kabul görmesi ve 1992 yılında telif haklarının kalkmasından dolayı birçok yayınevini bu meali yayımlaması yer almaktadır. Bk. Koçyiğit, "Günümüz Türkçe Kur'an Mealleri Üzerine Bir Tasnif Denemesi", 110.

zenli olarak okun- malıdır.									

Katılımcılara Kur'an meallerinin okunmasıyla ilgili görüşlerinin ortaya çıkarılması maksadıyla muhtelif bazı sorular yöneltilmiştir. Buna göre tabloda da görüldüğü üzere Kur'an mealinin okunmasını gerekli görenlerin toplam oranı %95(395) olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum öğrencilerin neredeyse tamamının meal okumanın gerekliliğini kabul ettiğini göstermektedir. Üniversite öğrencilerine yönelik yapılan bir araştırmada da benzer bir sonucun ortaya çıktığı görülmektedir. Nitekim araştırmaya katılım gösteren öğrencilerin yaklaşık %95'i herkesin bir Kur'an meali okuması gerektiği konusunda fikir beyan etmiştir.³¹ Bu durum üniversite öğrencileri arasında Kur'an meali okumanın gerekliliğine dair ortak bir bilincin oluştuğunu açıkça göstermektedir.

Katılımcıların Kur'an'ı Arapçasından okumayı bilmeyen birinin Kur'an meali okumasının o kişiye Kur'an'ı anlamada yeterli gelmeyeceği kanaatini taşıdıkları görülmektedir. Nitekim böyle bir durumda Kur'an mealinin yetersiz kalacağını kabul edenlerin toplam oranı %71,9(299) iken mealin yeterli olacağını düşünenlerin toplam oranı ise %12,3(51) olarak oluşmuştur.

Bilindiği üzere Kur'an okumanın faziletine dair pek çok hadis bulunmaktadır. Buna karşılık Kur'an'ın bir nevi yorumu mesabesinde olan mealinden okumanın aslından okumakla eşdeğer olmadığı da malumdur. Nitekim bu hususa açıklık getirmek adına sorulan soruya katılımcıların %80,3(334)'lük kısmı meal okumanın sevap olduğunu belirtirken, %9,6(40)'sı kararsız kalmış, %7,4(31)'lük bir kısmı ise meal okumanın sevap olduğunu onaylamamıştır. Buna göre katılımcılar meal okumanın Kur'an'ı aslından okumanın yerini tutmamakla beraber mutlaka faydalı olduğunu kabul etmiş görünümündedir. Cami cemaatinin Kur'an'a bakışını ortaya koymayı hedefleyen bir araştırmada ise "Kur'an'ı daha çok neden okuyor veya okutuyorsunuz?" şeklindeki bir soruya katılımcıların %43,8(210)'i "sevap kazanmak için" cevabını vermiştir.³² Her iki bulgu karşılaştırıldığında gerek Kur'an'ı metninden gerekse mealinden okumanın arkaplanındaki en büyük dayanağın sevap kazanma arzusu olduğu gözlemlenmektedir.

Kur'an'ı anlamada meal okumanın mı yoksa tefsir okumanın mı daha faydalı olduğu günümüzün tartışmalı konularından biridir. Böyle bir soruya katılımcıların verdiği cevaba bakıldığında Kur'an'ı anlamada tefsir okumanın daha gerekli olduğu fikrinin daha baskın olduğu anlaşılmaktadır. Zira meal okumanın tefsir okumaktan daha faydalı olduğuna katılmayanların toplam oranı %63,7(265) iken kararsızların oranı ise %26(108) olarak çıkmıştır. Bu fikri olumlu karşılayanların oranı ise sadece %6,7(28) olarak kalmıştır.

Yine günümüzün tartışmalı konularından biri de sadece meal okumakla İslam dininin öğrenilip öğrenilemeyeceği meselesidir. Bu konuda katılımcıların zihinlerinin karışık olduğu görülse de yarıdan fazlasının tercihi meal okumakla İslam dininin öğrenilemeyeceği yönündedir. Nitekim oranlara bakıldığında "meal okumakla İslam

³¹ Aygün - Karadeniz, "Üniversite Gençlerinin Kur'an'a Dair İlgi, Algı ve Bilgileri: Giresun Üniversitesi Örneği", 110.

³² Coşkun, "Cami Cemaatinin Kur'an Anlayışı", 92.

dini öğrenilebilir” düşüncesine katılmayanların toplam oranı %58,1(242), kararsızların oranı % 20,4(85), olumlu yaklaşanların toplam oranı ise %20,7(86) olarak görülmüştür. Öte yandan kararsızlar ile olumlu yaklaşanların toplam oranının %41,1(171) gibi bir orana ulaşmış olmasının üzerinde ciddiyetle durulması gerekmektedir.

Her Müslümanın en az bir kere başından sonuna kadar bir Kur'an meali okumasını gerekli görenlerin oranı %93(387)'lük bir oranla beklendiği gibi oldukça yüksek çıkmıştır. Her bir mealin o meali kaleme alan kişinin bir yorumu olduğu dikkate alındığında Kur'an'ı anlamada tek bir mealin yeterli olamayacağı aşıkâr hale gelmektedir. Dolayısıyla doğru anlama ulaşmanın yollarından bir tanesi de tek mealle yetinmek olmayıp birden fazla meali dikkate almaktır. Katılımcılar bu yöndeki soruya verdikleri yanıtla bu konunun öneminin farkında olduklarını ortaya koymuşlardır. Zira karşılaştırmalı meal okumalarının daha faydalı olduğunu düşünenlerin toplam oranı %71,4(297) iken faydasız olduğunu düşünenlerin toplam oranı ise %5,5(23) düzeyinde kalmıştır.

Katılımcılar arasında Kur'an mealinin düzenli olarak okunması gerektiğini düşünenlerin toplamı %81,5(339)'lik oranla oldukça yüksek çıkarken aksini düşünenlerin oranı ise %7,7(32)'lik düzeyde kalmıştır. Bu durum öğrencilerin Kur'an mealini devamlı surette okumanın önemini kavradıklarını göstermektedir.

6.5. Meallerle İbadet ve Hüküm İlişkisine Dair Hususlar

Tablo 5: Örneklem Grubunun Meallerle İbadet ve Hüküm İlişkisine Dair Görüşlerinin Dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Tamamen Katılmıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Namaz surelerinin mealleriyle namaz kılınabilir.	263	63,2	106	25,5	22	5,3	9	2,2	10	2,4
Dini vecibeleri yerine getirirken Kur'an meali okumak yeterlidir.	215	51,7	140	33,7	29	7,0	14	3,4	6	1,4
Ayet-i kerimelerin meallerinden hüküm çıkarılabilir.	100	24,0	127	30,5	130	31,3	39	9,4	13	3,1

Anadilde ibadet ve Türkçe Kur'an tartışmalarının bir yönü de Kur'an meallerini ilgilendirmektedir. Çünkü bu tartışmaların bir tarafında mealler yer almaktadır. Haliyle bu sorulara verilen cevaplar mealler konuya öğrencilerin nasıl baktıklarını öğrenme açısından önem arz etmektedir.

Bilindiği üzere anadilde ibadeti savunanlara göre namaz surelerinin mealleriyle namaz kılınabildiği gibi diğer başka dini vecibeleri yerine getirirken de Kur'an meali okumak yeterlidir. Araştırmamızda öğrencilere sorulan bu yöndeki sorularda ise bunun tam aksi yönde görüş belirtildiğini söylemek mümkündür. Nitekim “namaz surelerinin mealleriyle namaz kılınabilir” görüşüne katılmayanların toplam

oranı %88,7(369) iken bunu kabul edenlerin oranı ise %4,6(19)'lik oranda kalmıştır. Aynı şekilde “Dini vecibeleri yerine getirirken Kur’an meali okumak yeterlidir” şeklinde benzer muhtevadaki yargıya katılmayanlar toplam %85,4(355) düzeyi ile bir önceki soruya katılmayanların oranı ile hemen hemen aynı seviyede gerçekleşmiştir. Sonuç itibariyle araştırmaya katılan öğrencilerin neredeyse tamamına yakınının anadilde ibadet meselesine olumsuz yaklaştıkları görülmüştür.

Son dönemlerde sıkça gündeme gelen hususlardan biri de ayet-i kerimenin aslını bir tarafa bırakıp mealinden hüküm çıkarma eğilimidir. “Mealcilik” adı da verilen bu eğilime öğrencilerin bakış tarzı genel itibariyle olumsuz veya kararsız düzeydedir. Bu noktada meal okumakla, mealcilik arasındaki ayırımın sınırlarını iyi belirlemek gerekmektedir. Mealcilik, çoğunlukla dini, Kur’an tercümelelerinden öğrenmeyi, bu doğrultuda dini anlamayı ve yorumlamayı ifade eder. İslam’ın salt mealle anlaşılıp yaşanabileceği iddiasını savunur. Ancak bu son derece naif ve yetersiz bir anlayıştır. Bu anlayış öncelikle kadim İslami geleneği ve onun bir ürünü olan tefsir mirasını göz ardı etmek anlamını taşır. Diğer taraftan mealcilik söylemi, bazen ideolojik bir eğilim haline de gelebilmektedir. Burada esas amaç, hâkim görüş ve anlayışları meşru hale getirmektir. Dolayısıyla geleneğin içerdiği sabiteleri dışlamak amacıyla meal öne çıkarılmakta, böylece İslam’la bağdaştırılması mümkün olmayan yeni yorumların kolayca yapılmasına kapı aralanmaktadır. Burada meal okuma, Hz. Peygamberin sünnetini ve geleneği bir dışlama aracı olarak kullanılır.³³ Verilere bakıldığında ise “Ayet-i kerimelerin meallerinden hüküm çıkarılabilir” yargısına olumsuz yaklaşanların toplam oranı %54,5(227) ve bu konuda kararsız kalanların oranı ise %31,3(130) seviyesindedir. Katılımcıların eğitim durumu göz önüne alındığında aslında bu konuda kararsız kalanların oranının düşündürücü bir durum olduğu ifade edilebilir. Bunun üzerinde başka bir araştırmada ayrıca durmak ve bunu meallerin seyri bakımından da yorumlamak gerekmektedir. Ancak kesin olan bir şey var ki o da öğrencilerden bu eğilime olumlu bakanların oranının sadece %12,5(52) ile sınırlı kaldığı gerçeğidir. Buna göre katılımcıların mealle yetinme ya da sadece meallerden hüküm çıkarma hususuna uzak ve mesafeli durdukları anlaşılmaktadır.

Burada hemen belirtelim ki, birey olarak Kur’an’ın hidayet, irşat ve yönlendirmelerinden istifade etmekle, ondan hüküm çıkarmayı birbirine karıştırmamak gerekmektedir. Hüküm istinbatı, gerekli ilimlerin tahsil edilmesiyle ve ancak Kur’an’ın aslından mümkün olabilir. Meallerin ise bu anlamda kullanılması mümkün değildir. Fakat mealler, hayata Kur’an nazarıyla bakmak, kulluk bilincini tazelemek, bu uğurda iradeyi takviye etmek, manevi değerleri özümsemek vb. yönlerden bir müminin müstağni kalamayacağı imkânlar sunmaktadır.³⁴

6.6. Meallerinin Anlaşılmasıyla İlgili Görüşler

Tablo 6: Örneklem Grubunun Meallerin Anlaşılmasıyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum

³³ Karşlı, “Dindarlığımızın İnşasında Kur’an Meallerinin Rolü”, 33.

³⁴ Karşlı, “Dindarlığımızın İnşasında Kur’an Meallerinin Rolü”, 34-35.

	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Kur'an mealleri toplumun her kesimine hitap edecek şekilde anlaşılırdır.	45	10,8	84	20,2	93	22,4	126	30,3	60	14,4
Kur'an'ın mesajını anlamak için sadece meal okumak yeterlidir.	189	45,7	159	38,2	30	7,2	21	5,0	12	2,9
Meal okumak Kur'an'ı anlaşılır hale getirmektedir.	25	6,0	31	7,5	49	11,8	174	41,8	130	31,3
Bir mealde bulunması gereken en önemli husus anlaşılır olmasıdır.	5	1,2	10	2,4	30	7,2	176	42,3	190	45,7
Meal okurken herhangi bir yeri anlaşmadığında ilgili ayetin tefsirine bakılmalıdır.	13	3,1	51	12,3	127	30,5	93	22,4	125	30,0
Mealler Kur'an metninin manasını tam anlamıyla yansıtmaktadır.	62	14,9	89	21,4	115	27,6	93	22,4	42	10,1

Meallerin kaleme alınmasının gerekçelerinden biri Arapça bilgisi olmayan insanlara Kur'an'ı anlaşılır kılmayı kolaylaştırmaktır. Dolayısıyla meallerin temel işlevlerinden biri muhatabın anlayacağı şekilde ayetlerin anlamlarını aktarabilmektedir. Bu doğrultuda katılımcılara mealler ve Kur'an'ın anlaşılması bağlamında bazı sorular yöneltilmiştir.

Kur'an meallerinin umumi muhatabı toplumdur. Bundan dolayı her meal sahibi bunu önceleyerek yani toplumun anlama seviyesini hesaba katarak mealini kaleme almaya çalışmaktadır. Ancak her meal yazarının aynı hassasiyeti taşıdığını söyleyebilmek mümkün değildir. Dolayısıyla her meal sahibi mealini hazırlarken kimler için bu çalışmayı yaptığını açıkça belirtmeli, herkese hitap eden bir çalışma yapıyorsa bunu da ayrıca vurgulamalıdır. Katılımcıların bu yöndeki soruya verdikleri cevapta da bu tespit doğrulanmaktadır. Zira "Kur'an mealleri toplumun her kesimine hitap edecek şekilde anlaşılırdır." yargısına verilen cevapların çeşitliliğinden bunu görmek mümkündür. Katılımcıların %44,7(186)'lik kısmı meallerin anlaşılır olduğuna dair müspet yaklaşım sergilerken %22,4(93)'lük kısmı kararsız kalmış, %31(129)'lik kısmı ise meallerin anlaşılır olmadığı yönünde kanaat belirtmiştir. Bu durum öğrencilerin meallerin toplumun her kesimine hitap edip etmediği konusunda ikiye bölündüğünü göstermektedir. Diğer bir ifadeyle öğrencilerin yarıya yakını meallerin anlaşılır olmadığını düşünmektedir.

Kur'an mesajını anlamada sadece meal okumanın yeterli olup olmadığına dair sorulan soruya öğrencilerin %83,9(348)'lik kısmı menfi cevap vererek sadece meal okumanın Kur'an'ın mesajını anlamak için yetersiz kalacağını açıkça ifade etmiştir. Öte yandan sadece meal okumayı yeterli görenler %7,9(33) oranında iken

kararsızlar %7,2(30) seviyesinde kalmıştır. Bu tabloya göre öğrencilerin hemen hemen tamamına yakını Kur'an'ın mesajını anlamada sadece meal okumanın yeterli gelmediği kanaatini taşımaktadır. Benzer bir sonucu araştırmamızdaki örneklem grubuyla aynı özellikleri taşıyan başka bir grubun "Kur'an-ı Kerim'in muhtevasını anlamak için sadece meal okumak yeterli değildir; mealin yanında tefsirini de okumak gerekir." şeklindeki görüşü kabul oranında görmemiz mümkündür. Nitekim araştırmaya katılan öğrencilerin %92(211)'si Kur'an'ın muhtevasını anlamada mealle yetinmenin mümkün olmayıp tefsirin de işe katılması gerektiğini açıkça beyan etmektedir.³⁵ Cami cemaatine yönelik diğer bir araştırmada ise "Sadece meal okuyarak Kur'an'ı anlayabiliriz." yargısına katılanların oranı %40,3(193) iken buna katılmayanların oranının %47,8(229) olarak gerçekleştiği görülmüştür.³⁶ Bu durum cami cemaatinin sadece meal okumak yoluyla Kur'an mesajının anlaşılabilmesi konusunda neredeyse ikiye bölündüğünü göstermektedir. Oysaki İslami İlimler/İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin çok büyük çoğunluğunun Kur'an'ın mesajını anlamada sadece meal okumanın yeterli gelmediğini düşündükleri göz önüne alındığında bu konuda öğrencilerle cami cemaati arasında belirgin bir farkın olduğu ortaya çıkmaktadır. Bize göre bu farkın oluşmasında dini ilimlere vukufiyetin önemli bir rolü bulunmaktadır. Zira dini ilimlere dair bilgiler arttıkça diğer bir ifadeyle ayetlerin dili ve üslubu, tarihsel alt yapısı, birbiriyle irtibatı, sünnetle ve sahabe tatbikatıyla ilgili bilgi birikiminin artmasıyla birlikte Kur'an'ı anlamak için sadece mealin yeterli gelmeyeceğine dair düşüncenin gittikçe kuvvetlenme durumu söz konusu olmaktadır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi meallerin Arapça bilgisi olmayan insanlara Kur'an'ı anlaşılır hale getirmek gibi asli bir işlevi bulunmaktadır. Nitekim katılımcılara bu minvalde sorulan bir soruya verilen cevapta bu işlevin benimsendiği anlaşılmaktadır. Zira meal okumanın Kur'an'ı anlaşılır hale getirdiğini kabul edenlerin toplam oranı %73,1(304) iken aksini düşünenlerin oranının %13,5(56) seviyesinde kalması bunu ortaya koymaktadır. Diğer taraftan başka bir araştırmada "Kur'an-ı Kerim'in Türkçe mealini ne amaçla okursunuz?" şeklindeki bir soruya verilen cevap bu bulgularla paralel bir sonuç arz etmektedir. Nitekim araştırmada katılımcıların %67(1490)'lik bölümü "Kur'an'ı daha iyi anlamak/öğrenmek" için meal okuduğunu beyan etmiştir.³⁷

Bir meali tercih etmede birden fazla değişken söz konusu olabilmektedir. Ancak bu etkenlerin bize göre en başta geleni "anlaşılır olma" özelliğidir. Çünkü bir meal rahat bir şekilde anlaşıldığı takdirde muhatapları tarafından kabul görmekte ve yaygınlaşmaktadır. Katılımcıların bu husustaki hassasiyetine bakıldığında bir mealde bulunması gereken en önemli özelliğin anlaşılır olması olduğu ortaya çıkmaktadır. Zira anlaşılır olmayı önemseyenlerin oranı %88(366) iken buna önem vermeyenlerin oranı %3,6(15) seviyesinde kalmıştır.

Kur'an mealleri ilâhi kelâmın manasını her yönüyle aktarmada yetersiz kalabilmektedir. Çünkü Kur'an'da müteşabih nitelikli ayetler yer aldığı bu ayetlerle ben-

³⁵ Kara, "Kur'an-ı Kerim'in Anlaşılmasında Meal Etkinliklerinin Fonksiyonu-Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği", 331.

³⁶ Coşkun, "Cami Cemaatinin Kur'an Anlayışı", 97.

³⁷ KAP, *Kur'an'ın Anlamı İle Buluşmak Araştırması*.

zer düzeyde olan gaybî hususlar da bulunmaktadır. Haliyle meallerin manayı aktarma noktasında yetersiz kaldığı yerlerde bu eksikliği gidermeye yardımcı olacak yegâne kaynak hiç şüphesiz tefsirlerdir. Zira tefsirler ilgili ayetin taşıdığı birden fazla manayı kapsayacak genişliktedir. Bundan dolayı mealin eksik bıraktığı yerleri tefsirle ikmal etmek en doğru hareket tarzıdır. Nitekim %52,4(218)'lük bir oranla katılımcıların yarısından fazlası bu konuda müspet düşünürken %15,4(64)'lük bir kısmı aksini düşünmektedir. Ancak burada asıl dikkati çeken husus kararsızların oranının %30,5(127) gibi bir orana ulaşmasıdır. Bu durum oldukça düşündürücüdür. Çünkü bu tablo öğrencilerin hemen hemen üçte birinin meal ile tefsir arasındaki temel farkı ayırt edemediklerini göstermektedir. Başka bir ifadeyle öğrencilerin meal ile tefsirin işlevini yüklemek gibi bir kanaat taşıdıkları izlenimi uyandırmaktadır. Öte yandan aksi düşünceye sahip olanların ise Kur'an'ı anlamayı sadece meal okumakla sınırlı gören düşünceye yakın durdukları söylenebilir.

Meallerin Kur'an metninin manasını tam olarak yansıtıp yansıtmadığı meselesi öteden beri tartışılan bir konudur. Zira hangi metin olursa olsun bir metindeki kelime ve cümlelerin tercüme yoluyla bir şekilde anlam kaybına maruz kaldığı bir gerçektir. Dolayısıyla meal yoluyla Kur'an'ın da az ya da çok anlam kaybıyla yüz yüze geleceği bir realitedir. Ayrıca Kur'an metni İlahî'dir. Meal ise beşerî bir anlama faaliyettir. Bu faaliyette anlam kaybının olması normal karşılanmalıdır. Fakat hakkıyla hazırlandığı takdirde meal, İlahi kelâmın çevirisi olduğunu bir şekilde okuyucuya hissettirir. Meallerin Kur'an metninin manasını tam anlamıyla aktarıp aktaramadığı meselesiyle alakalı olarak katılımcıların görüşlerine bakıldığında görüşlerinin net olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü katılımcılardan meallerin Kur'an metninin manasını tam anlamıyla yansıttığını düşünenlerin oranı %32,5(135) iken yansıtmadığını düşünenler %36,3(151), kararsızlar ise %27,6(115) civarındadır. Buna göre öğrencilerin meallerin Kur'an metninin manasını tam anlamıyla aktarıp aktaramadığı hususunda zihinlerinin karışık olduğu söylenebilir.

6.7. Kur'an Mealleriyle İlgili Seçmeli Ders Olmasına İlişkin Görüşler

Tablo 7: Örneklem Grubunun Kur'an Mealleriyle İlgili Seçmeli Ders Olmasına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Tamamen Katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ortaokul ve liselerde "Kur'an meali" adında seçmeli bir ders olmalıdır.	17	4,1	17	4,1	42	10,1	126	30,3	209	50,2
İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinde Kur'an meali tekniklerine dair bir ders bulunmalıdır.	18	4,3	19	4,6	44	10,6	135	32,5	194	46,6

Katılımcılara son dönemde ortaokul ve liselerde seçmeli Kur'an ve din derslerinin konulmasına paralel olarak seçmeli Kur'an meali dersinin gerekli olup olmadığına dair bir soru sorulmuştur. Bulgulara bakıldığında katılımcıların

%80,5(335)'lik kısmının ortaokul ve liselerde seçmeli Kur'an meali dersinin olmasını istedikleri görülmektedir. Buna mukabil seçmeli Kur'an meali dersinin olmamasını isteyenlerin oranı ise %8,2(34)'lik seviyede kalmıştır. Bu verilere göre katılımcılar ortaokul ve liselerde seçmeli Kur'an meali dersinin bulunmamasını bir eksiklik olarak görmüşlerdir. Bize göre de niteliği ve türü ne olursa olsun bütün resmî ve özel nitelikli ortaokul ve liselerde seçmeli Kur'an meali dersinin olması hayati bir önem taşımaktadır. Çünkü Müslüman bir ülkenin insanların bir şekilde Kur'an'ı tanınması ve Kur'an'ın anlam dünyasıyla buluşması adına bu olmazsa olmaz bir önemi haizdir. Bunun da denetimden uzak bir tarzda olmak yerine bir müfredat dahilinde ve din eğitimi almış uzman eğitimciler nezaretinde yapılması sağlıklı bir yöntem olacaktır.

Ülkemizde yüksek din eğitiminin yapıldığı kurumların başında gelen İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinde seçmeli dersler kapsamında çeşitli dersler yer almaktadır. Öğrenciler lisans öğrenimi süresince bu derslerden ilgileri doğrultusunda bazılarını seçebilmektedir. Bu seçmeli derslerden biri de "Kur'an Meali Teknikleri" dersidir. Çoğu fakültede bu dersin seçmeli olarak okutulduğu bilinmektedir. Seçmeli olan bu dersin zorunlu hale getirilmesi hakkında katılımcılara bir soru yöneltilmiştir. Tabloda 7'de de görüldüğü üzere bu dersin zorunlu olmasını isteyenlerin oranı %79,1(329) gibi yüksek oranda çıkarken aksini düşünenlerin oranı ise %8,9(37) gibi bir oranda kalmıştır. Buna göre öğrencilerin "Kur'an Meali Teknikleri" adında bir dersin zorunlu dersler arasında yer almasını istedikleri görülmektedir.

6.8. Meallerin Denetimine İlişkin Görüşler

Tablo 8: Örneklem Grubunun Meallerin Denetimine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Tamamen Katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Mealleri denetlemek için bir üst komisyon kurulmalıdır.	4	1,0	8	1,9	44	10,6	110	26,4	241	57,9

Türkiye'de Kur'an meallerinin sayısının son dönemlerde aşırı derecede arttığı bilinen bir husustur. Bu durum haliyle meallerle alakalı hem kalite sorununu ortaya çıkarmakta hem de denetim sorununu gündeme getirmektedir. Zira bu sayının içerisinde Kur'an'ın doğru manasını aktarmayı önceleyen mealler bulunduğu gibi ticari kaygı güden meallerin olduğu da bir gerçektir. Bu noktada kimi meal sahibinin ehliyetsiz, aceleci, kopyacı olmasının yanı sıra yayınevlerinin tamahını göz ardı etmemek gerekmektedir.³⁸ Hatta Kur'an mesajını tahrif, tebdil ve taşıyıcı amaçlı bazı meallerin olabileceği de ihtimal dahilindedir.³⁹ Bundan dolayı piyasaya çıkan meallerin denetlenmesi, İslam dininin temel nitelikleri açısından sakıncalı olanlara dik-

³⁸ Murat Sülün, *Kur'an ne diyor? Biz Ne Anlıyoruz?* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015), 486.

³⁹ Bu konuda yapılmış bir çalışma için bk. Cahit Karaalp, "Son Dönem Meallerinde Kur'an'ın Yeniden Yorumlanması Çabaları: Tahlil ve Tenkit", *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/1 (2019), 53-78.

kat çekilmesi hayati bir önem arz etmektedir. Nitekim öğrencilerin bu konudaki eğilimlerine bakıldığında büyük çoğunluğunun meallerin denetlenmesi için bir üst komisyonun varlığına destek verdikleri görülmektedir. Oranlara bakıldığında destekleyenler toplamda %84,3(351) iken karşı çıkanlar toplam %2,9(12) seviyesinde kalmıştır. Buna göre katılımcıların büyük çoğunluğu meallerin denetlenmesi kararını savunmaktadır ki bu durum 9 Temmuz 2018 Tarihli ve 30473 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan ve Diyanet İşleri Başkanlığına mealleri inceleme, denetleme yetkisi verilen kararın⁴⁰ isabetli olduğunu teyit etmektedir.

6.9. Meallerin Hazırlanmasına İlişkin Görüşler

Tablo 9: Örneklem Grubunun Meallerin Hazırlanmasına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Tamamen Katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Meal bir kişi yerine uzman bir komisyon tarafından hazırlanmalıdır.	3	0,7	7	1,7	45	10,8	117	28,1	234	56,3
Sadece gençlere yönelik bir meal hazırlanmasını olumlu karşılarım.	102	24,5	103	24,8	115	27,6	54	13,0	31	7,5
Sadece çocuklara yönelik bir meal hazırlanmasını olumlu karşılarım.	84	20,2	83	20,0	103	24,8	89	21,4	48	11,5
Meallerde parantez, açıklama, dipnot vb. kullanılması gereklidir.	14	3,4	21	5,0	45	10,8	102	24,5	223	53,6
Meallerde ayetlerin Arapçasına da yer verilmelidir	12	2,9	31	7,5	75	18,0	113	27,2	170	40,9
Okuyacağım mealin şekli özelliklerine (görünüm, yazı tipi ve karakteri, baskı kalitesi vb.) önem veririm.	21	5,0	32	7,7	76	18,3	98	23,6	179	43,0

Meallerin hazırlanmasındaki en temel maksat murad-ı ilâhiye en yakın manayı ortaya koyabilmektir. Söz konusu manaya tek bir kişinin vakıf olabilmesi ve onu aktarabilmesi imkân dahilinde değildir. Bu noktada bir kişinin yaptığı meal çalışması yerine yetkin bir heyetin yapacağı meal çalışmasının Kur'an'ın manasını ortaya koyabilme ihtimalinin daha gerçekçi olacağı izahtan varestedir. Öğrencilerin bu konudaki kanaatinin de benzer doğrultuda olduğu görülmektedir. Zira mealin bir

⁴⁰ Bk. 703 numaralı KHK ve madde 41-22/6/1965 tarihli ve 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun.

kişi yerine uzman bir komisyon tarafından hazırlanması gerektiği düşüncesini onaylayanların oranı %84,4(351) seviyesinde iken buna karşı çıkanların oranı %2,4(10) gibi bir seviyede kalmıştır. Buna göre öğrencilerin neredeyse tamamının meallerin bir kişi tarafından kaleme alınması yerine uzman bir heyet tarafından hazırlanması fikrini savunmakta olduğu görülmektedir.

Meal çalışması planlanırken öncelikle hedef kitlenin kimlerden oluşacağı ve bu kitlenin beklentilerinin neler olacağı önceden tespit edilmelidir. Bu doğrultuda hareket edildiği takdirde hedeflenen amaca daha rahat varılacağı malumdur. Katılımcıların bu konudaki düşüncelerinin ise net olmadığı görülmektedir. Nitekim sadece gençlere yönelik bir meal hazırlanmasını olumsuz karşılayanlar %49,3(205) seviyesinde iken olumlu karşılayanların oranı %20,5(85), kararsız kalanlar ise %27,6(115) civarında kalmıştır. Benzer kafa karışıklığını sadece çocuklara yönelik bir meal hazırlanması ile ilgili hususta da görmek mümkündür. Zira çocuklara yönelik bir meal hazırlanmasına olumsuz yaklaşanların oranı %40,2(167) iken olumlu yaklaşanların oranı %32,9(137) seviyesinde kalmıştır. Kararsızlar ise %24,8(103) gibi yüksek bir orana ulaşmıştır. Netice itibariyle gerek gençlere gerekse çocuklara yönelik meal çalışması yapılması konusunda öğrencilerin fikirlerinin net olmadığı söylenebilir.

Meallerin Kur'an mesajını layıkıyla aktarabilmesi ve aynı zamanda okuyucunun ayetlerin manasını rahatça anlayabilmesi için belli ilkelerin gözetilmesi, bu kapsamda bazı hazırlıkların yapılması elzemdir. Bu noktada meal çalışması yapılmadan önce uzun bir hazırlık sürecinin olması ve okuyucunun beklentilerinin neler olduğu üzerinde düşünülmesi gerekir. Bu noktada katılımcıların tercihlerine bakıldığında meallerden istifade etmeyi daha kolay hale getiren parantez, açıklama, dipnot gibi kullanımların olması gerektiğini düşünenlerin oranı %78,1(325), bunları gereksiz görenlerin oranı ise %8,4(35) olarak gerçekleşmiştir. Yine benzer şekilde %68,1(283)'lik oranla katılımcıların önemli bölümü Arapça metnin meallerde bulunmasını savunurken sadece %10,4(43)'lük bir kesim buna karşı çıkmıştır. Buna göre öğrenciler meallerden daha fazla verim elde edebilmek adına hem parantez, açıklama, dipnot gibi kullanımların mevcudiyetine hem de meallerde ayetlerin Arapçasına yer verilmesine olumlu bakmaktadır.

Meallerin dikkatli hazırlanması kadar rahat okunabilmesi de ehemmiyet arz etmektedir. Bu doğrultuda meallerin daha ilgi çekici olması, farkındalık oluşturmaya ve okuyucuyu sıkmaması adına şekli açılarından bazı özellikler taşıması elzemdir. Zira günümüz okuyucu kitlesinin kahir ekseriyeti içerik kadar şekle de önem vermektedir. Katılımcıların verdiği cevaplarda da bu eğilim açıkça gözükmektedir. Okunacak mealin şekli özelliklerine önem verenlerin oranı %66,6(277) seviyesinde iken önem vermeyenler %12,7(53) gibi bir oranda kalmıştır. Dolayısıyla öğrencilerin meal seçme ve okuma eğilimlerini etkileyen hususlardan birinin de mealin şekli unsurları olduğu rahatlıkla söylenebilir.

6.10. Meallerden Beklentilere Dair Görüşler

Tablo 10: Örneklem Grubunun Meallerden Beklentilerine Dair Görüşlerinin Dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Tamamen Katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Meal okumanın dindarlığı artırmada olumlu katkısı vardır.	15	3,6	26	6,3	104	25,0	110	26,4	146	35,1
Mealler halkın Kur'an bilgisini/bilincini geliştirmeye yardımcı olur.	12	2,9	10	2,4	30	7,2	178	42,8	178	42,8

Meal okuyanların okudukları meallerden birtakım beklentilerinin olması anlaşılabilir bir durumdur. Ancak bu beklentilerin hangi seviyede olduğu ve ne tür beklentiler olduğu iyi bir şekilde ortaya konmalıdır. Bu beklentilerden akla ilk geleni meal okumanın dindarlığa ne gibi katkı sağladığı hususudur. Meal okuyan kişinin genel itibarıyla Kur'an'ın manasını daha yakından tanıma ve anlama gayesi güttüğü düşünüldüğünde meal okumanın dindarlığa pozitif bir katkı sağladığı varsayılabilir. Katılımcıların genelinin de bu eğilimde olduğu anlaşılmaktadır. Meal okumanın dindarlığı artırmada olumlu katkısının olduğunu düşünenler %61,5(256) seviyesinde iken katkı sağlamayacağını düşünenlerin oranının %9,9(41) seviyesinde kalması bu durumu ortaya koymaktadır. Ancak burada kararsızların oranının %25(104) gibi nispeten yüksek oranda çıkması meal okumakla dindarlık arasında bağ kuramayan azımsanmayacak bir öğrenci kitlesinin varlığına işaret etmektedir.

Meallerden beklenen hususlardan bir diğeri halkın Kur'an kültürünün oluşmasına ve yükselmesine katkı sağlamasıdır. Halkın çoğunun Arapçayı bilmediği gerçeğinden hareket edildiğinde meallerden bu beklentinin oluşması olağan bir durumdur. Nitekim katılımcıların yaklaşımlarından bunu görebilmek mümkündür. Meallerin halkın Kur'an bilgisini/bilincini geliştirmeye yardımcı olduğunu düşünenlerin %85,6(356) gibi yüksek bir seviyede çıkarken aksini düşünenlerin oranının %5,3(22) gibi düşük seviyede kalması bu durumu kanıtlamaktadır.

6.11. Örneklem Grubunun Meal Seçimine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Tablo 11: Örneklem Grubunun Meal Seçimine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Tamamen Katılıyorum	
	N	%	N	%	N	N	%	N	%	N
Okunacak meal seçilirken daima titiz davranılmaktadır.	2	0,5	6	1,4	31	7,5	154	37,0	219	52,6
Meal seçerken başkasından fikir alınabilir.	23	5,5	55	13,2	108	26,0	99	23,8	117	28,1
Meal seçerken sosyal medyada ve benzeri alanlarda araştırma	71	17,1	72	17,3	112	26,9	71	17,1	76	18,3

yapmak gerekir.										
Meali okumadan önce kimin hazırladığına dikkat edilmelidir.	7	1,7	19	4,6	54	13,0	103	24,8	224	53,8
Okuduğum mealin bilinirliğine dikkat ederim.	13	3,1	25	6,0	81	19,5	129	31,0	156	37,5

Mevcut meallerin çokluğu ve çeşitliliği okuyucuyu hangi meali tercih edeceği hususunda bir arayışa sevk ettiği bilinmektedir. Okuyucunun bu arayışı haliyle seçicilik meselesini gündeme getirmektedir. Bu noktada katılımcılardan meal seçerken daima titiz davranılması gerektiğinin düşünenlerin %89,6(373) gibi yüksek oranda çıkması öğrencilerin meal seçerken oldukça titiz davranmaya çalıştıklarını ve bu konuda hassas olduklarını ortaya koymaktadır.

Mealleri tercih etme konusunda yeterince fikri olmayan insanların başkalarından fikir alması beklenebilir bir durumdur. Ancak burada öncelikle kimden fikir alınacağı ve nasıl bir bilgiye ihtiyaç olduğu doğru tespit edilmelidir. Katılımcıların eğilimlerine bakıldığında başkasından fikir almaya olumlu bakanlar %51,5(216) seviyesinde iken buna olumsuz bakanlar %18,7(78) seviyesinde kalmıştır. Kararsızların oranı ise %26(108) gibi yüksek bir düzeyde gözükmektedir. Buna göre katılımcıların meal seçiminde başkasından fikir alma konusunda ikiye bölünmüş oldukları anlaşılmaktadır. Özellikle olumsuz yaklaşan ve kararsız öğrencilerin meal seçimi konusunda doğru bir yönlendirmeye ihtiyaç duydukları ifade edilebilir.

Günümüzde internet ve sosyal medya kişilerin bilgiye ulaşmada en önemli mercii haline gelmiştir. Bu noktada katılımcıların mealler hakkındaki bilgi edinme sürecinde sosyal medyanın yerini tespit etmek önem arz etmektedir. Verilere bakıldığında meallerin seçiminde sosyal medya ve benzeri alanlarda araştırma ihtiyacı duyanlar %35,4(147) iken buna gerek duymayanlar %34,4(143) oranıyla hemen hemen aynı düzeyde seyretmektedir. Hakeza kararsızların da %26,9(112) gibi bir oranla her iki seviyeye yakın bir düzeyde olduğu görülmektedir. Buna göre katılımcıların meal seçerken sosyal medyada ve benzeri mecralarda araştırma yapma konusunda belirsizlik yaşadıkları gözlemlenmektedir.

Meallerin bir şekilde meal sahibinin bir yorumu olduğu düşünüldüğünde her mealin meal sahibinin dünya görüşünün bir yansıması olacağı malumdur. Bu durum göz önüne alındığında ilk planda her mealin Kur'an'ın mesajını aktarmak gibi genel bir hedefi bulursa da bu hedefin meal sahibinin dünya görüşünden azade olmaya çağrı aşikârdır. Haliyle okunması düşünülen mealin alanında uzman ilim adamları tarafından mı, ticari kaygıyla mı yoksa başka maksat güden kimseler tarafından mı hazırlandığı önem taşımaktadır. Katılımcıların bu konuda bir hassasiyet sahibi oldukları gözlemlenmektedir. Zira bir meali okumadan önce kimin hazırladığına dikkat ettiğini belirtenlerin oranı %78,6(327) gibi yüksek çıkması bunu kanıtlamaktadır. Şunu da belirtmek gerekir ki kararsızların %13(54) oranında olması bu konuda bazı öğrencilerin daha fazla bilinçlenmeye ihtiyaç duyduğunu ortaya koymaktadır.

Okunması düşünülen mealin çoğunlukla toplum tarafından kabul görmesi ya da tanınan bir meal olması meal seçiminde mühim rol oynayan bir etkidir. Bu rolü

oranlarda da görmek mümkündür. Katılımcılar arasında okuduğu mealin bilinirliğine dikkat ettiğini söyleyenlerin oranının %68,5(285) oluşu bu tespitin doğruluğunu göstermektedir. Ancak kararsızların oranının %19,5(81) gibi azımsanmayacak bir seviyede olması nispeten bu konuda arayışta olanların varlığını göstermektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Kur'an meallerinin İslami İlimler Fakültesinde eğitim gören öğrencilerin gözüyle ne şekilde değerlendirildiğini ortaya koymak üzere yapılan bu araştırmada Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde öğrenim görmekte olan öğrenciler örneklem grubu olarak seçilmiş ve ankete tabi tutulmuştur. Toplamda 416 öğrencinin katıldığı araştırma sonucunda öğrencilerin Kur'an mealleri konusundaki düşünceleri ortaya konmuştur. Bu düşünceler neticesinde öne çıkan bazı hususları değerlendirmek istiyoruz.

Öğrencilerin meallerle doğrudan irtibatını gösteren meal okuma durumu, meal okuma zamanı ve meal bulundurma değişkenleriyle ilgili bulgulara göre %95,2 gibi büyük bölümünün Kur'an meallerini bir vesileyle okudukları, ancak bu okumanın düzenli zaman aralıklarıyla gerçekleşmediği anlaşılmıştır. Başka bir ifadeyle öğrencilerin ihtiyaç duydukları zamanlarda Kur'an meali okudukları ortaya çıkmıştır. Araştırmamızda öğrencilerin %85,6 gibi yüksek bir oranla meal bulduklarını görmüştür ki bu oranın Türkiye ortalamasıyla hemen hemen aynı seviyede olduğu söylenebilir.

Gerek okuma ve gerekse tanıma bakımından öğrencilerin meal seçimlerine bakıldığında Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlatılan muhtelif meallerin ve yanı sıra Elmalılı Hamdi Yazır'ın birçok kişi tarafından sadeleştirilen mealinin en fazla tercih edilen mealler oldukları görülmüştür. Bu seçimde Diyanet İşleri Başkanlığı'na duyulan güvenin payı olduğu gibi Elmalılı Hamdi Yazır'ın toplumun geneli tarafından hüsn-i kabul görmesi ve her iki mealin gerek ramazanlarda ve gerekse diğer zamanlarda muhtelif vesilelerle halka hediye olarak dağıtılmasının ve bu şekilde yaygınlık kazanmasının rolü olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcıların meallerin okunmasıyla alakalı eğilimleri farklı düzeylerde gerçekleşmiştir. Araştırmanın bulgularına göre öğrencilerin %93'ü her müminin en az bir kere başından sonuna kadar bir Kur'an meali okumasını zorunlu görmekte, %81,5'i ise Kur'an meali okuma faaliyetinin düzenli olarak yürütülmesini istemektedir. Yine bu çerçevede katılımcıların %95'i bir şekilde Kur'an meallerinin okunmasını gerekli görürken Kur'an'ı Arapçasından okumayı bilmeyenlerin sadece Kur'an meali okumasının Kur'an'ı anlamada yetersiz kalacağı görüşünü savunmaktadır. Buna mukabil katılımcıların %80,3'ü meal okumanın Kur'an'ı aslından okumanın yerini tutmamakla beraber mutlaka faydalı olduğunu dile getirmektedir. Fakat öğrencilerin %63,7'si Kur'an'ı anlamada meal okuma yerine tefsir okumanın daha gerekli olduğu fikrini ifade etmektedir. Yine araştırmanın verilerine göre öğrencilerin çoğunluğu meal okumakla İslam dininin öğrenilemeyeceğini düşünmekte, doğru anlama ulaşma açısından mealleri karşılaştırarak okumanın faydalı bir yöntem olduğu kanaatini taşımaktadır.

Tartışmalı konulardan olan meallerle ibadet ve meallerden hüküm çıkarma gibi durumlarla alakalı olarak öğrencilerin görüşlerine bakıldığında gerek tercümeyle namaz kılmaya ve gerekse diğer ibadetleri yerine getirmeye karşı oldukları görülmektedir. Nitekim Kur'an tercümesiyle namaz kılınmaz diyenlerin oranı %88,7 seviyesinde iken aynı şekilde diğer dini vecibelerin de yerine getirilemeyeceğini savunanların oranı %85,4 olarak gerçekleşmiştir. Son dönemin yanlıglarından biri olan meallerden hüküm çıkarmaya öğrencilerin kahir ekseriyeti olumsuz yaklaşıırken sadece %12,5'lik bir katılımcı buna olumlu bakmaktadır.

Meallerin anlaşılmasıyla ilgili bulgular ele alındığında karşımıza çıkan ilk husus meallerin anlaşılabilirliği meselesidir. Oranlara göre katılımcıların anlaşılır olma bakımından meallerin toplumun her kesimine hitap edip etmediği konusunda ikiye bölündüğünü göstermektedir. Başka bir deyişle öğrencilerin neredeyse yarısı meallerin anlaşılır olmaktan uzak olduğunu düşünmektedir. Diğer taraftan %83,9 bir oranla katılımcıların kahir ekseriyeti Kur'an'ın mesajını anlaşılır hale getirme hususunda sadece meal okumanın yetersiz kalacağını beyan etmiştir. Yine katılımcıların büyük çoğunluğu meallerin Arapça bilgisi olmayan insanlara Kur'an'ın anlaşılabilirliğini kolaylaştırma gibi asli bir işlevi bulunduğunu aktarmaktadır. Bir mealde aranan en önemli özelliğin anlaşılır olma olduğunu katılımcıların hemen hemen tamamı %88'lik bir oranla teyit etmektedir. Katılımcıların %52,4 gibi yarısından fazlası mealin manayı anlaşılır hale getiremediği noktalarda tefsirlerden yardım almayı düşündüklerini belirterek anlamı tamamlamada tefsirleri bir çıkış yolu olarak gördüklerini ortaya koymuşlardır. Meallerin işlevlerinden en önemlisi Kur'an'ın anlam dünyasını doğruya yakın biçimde aktarmaktır. Fakat öğrencilerden meallerin Kur'an metninin manasını tam anlamıyla yansıttığını düşünenler %32,5 iken yansıtmadığını düşünenler %36,3 seviyesinde olduğu görülmüştür. Buna göre öğrencilerin meallerin Kur'an metninin manasını tam anlamıyla aktarıp aktaramadığı hususunda fikirlerinin netlik kazanmadığı anlaşılmaktadır.

Katılımcılar gerek ortaöğretim gerekse yükseköğretim kurumlarında Kur'an mealleriyle ilgili derslerin bulunmamasını bir eksiklik olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Bu çerçevede öğrencilerin %80,5'lik kısmı ortaokul ve liselerde seçmeli Kur'an meali dersinin bulunması gerektiğini vurgularken %79,1'lik kısmı hâlihazırda çoğu İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinde seçmeli dersler kategorisinde yer alan Kur'an tercümesi/meali teknikleri adındaki dersin zorunlu dersler arasında yer almasını istedikleri görülmektedir.

Öğrencilerin %84,3'lük bölümü dikkat çekici derecede artış gösteren meallerin denetim altına alınması gerektiği fikrini savunmak suretiyle meallerin sayısındaki kontrolsüz büyümenin gözetim altına alınmasını istemekte ve bu doğrultuda Diyanet İşleri Başkanlığı'nın uhdesine verilen mealleri denetleme yetkisini zimnen desteklemiş olmaktadır.

Meallerin daha çok kabul görmesi ve okunabilmesi için hazırlık aşamasında birtakım ilkelerin belirlenmesi şarttır. Bu hususlardan en başta geleni mealin tek bir kişi tarafından hazırlanmak yerine uzman bir heyet tarafından hazırlanmasıdır. Buna göre öğrencilerin %84,4'ü Kur'an mealinin bir kişi yerine uzman bir heyet tarafından hazırlanması gerektiği düşüncesini onaylamaktadır. Meallerin toplumun

değişik katmanlarına ulaşması adına hedef kitlenin önceliklerine göre meallerin hazırlanması da mühim bir husustur. Bu noktada hem çocuklara yönelik hem de gençlerin anlama düzeyine/duygu dünyasına uygun meallerin hazırlanması meselesi gündeme geldiğinde katılımcıların henüz bu konuda net bir fikre sahip olamadıkları anlaşılmaktadır. Katılımcıların %78,1'i okuyucunun meallerden daha kolay istifade edebilmesi adına parantez kullanma, ek açıklama, dipnot gibi kullanımların olması gerektiğini düşünmekte, %68,1'i de Arapça metnin meallerde bulunması gerektiği kanaatini taşımaktadır. Aynı şekilde meallerin rahat okunabilmesi için şekli unsurlarının ilgi çekici olması gerektiğini düşünenler %66,6 gibi bir orana ulaşmaktadır.

Öğrencilerin meallerden beklentileriyle ilgili eğilimlere bakıldığında ilk beklentinin dindarlığı artırmak olduğu göze çarpmaktadır. Araştırmanın bulgularına göre öğrencilerin %61,5'i meal okumanın dindarlığı artırmada olumlu katkısı olduğunu düşünmektedir. Meallerden diğer bir beklentinin ise halkın Kur'an kültürünün oluşmasına ve yükselmesine katkı sağlamasıdır. Verilere bakıldığında katılımcıların %85,6'sı meallerin halkın Kur'an bilgisini geliştirme noktasında katkı beklediği görülmektedir.

Meallerin sayısının oldukça artması insanları meal tercihinde bazı arayışlara yöneltmiştir. Bu konuda elde edilen verilere bakıldığında öğrencilerin %89,6'sı meal seçerken bilinçli olunmasının önemine dikkat çekmiş, yaklaşık %51,5'lik bir bölümü ise meal seçerken bilgi sahibi kimselerin birikimlerinden yardım alınması gerektiğine vurgu yapmıştır. Öte yandan katılımcıların %35,4'ü okunacak meallerin seçiminde sosyal medya ve benzeri alanlarda araştırma yapmaya sıcak bakarken %34,4'ü ise buna sıcak bakmadığını belirtmiştir. Bu verilere göre katılımcıların meal seçerken sosyal medya ve benzeri alanlarda araştırma yapma konusunda ikileme düştükleri yahut bir güven sorunu yaşadıkları anlaşılmaktadır. Okunacak meali seçim aşamasında öğrencilerin dikkat ettikleri diğer bir nokta meali kimin hazırlamış olduğudur. Bulgulara bakıldığında bir meali okumadan önce kimin hazırladığına dikkat ettiğini belirtenlerin oranı %78,6 olarak gerçekleşmiştir. Okunması düşünülen meal seçmede diğer bir değişken ise söz konusu mealin toplum tarafından bilinir olup olmadığı noktasıdır. Buna göre katılımcıların %68,5'i okumak istediği mealin bilinir oluşuna dikkat ettiğini belirtmiştir.

Sonuç itibarıyla İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin Kur'an meallerine dair genel bilgi ve algı düzeylerinin kısmen yeterli seviyede olduğu gözlemlenmiş olsa da meallerin Kur'an'ı daha genel manasıyla dini anlamadaki rolü, mealler arasındaki farklar, meallerin ilmi olarak değerlendirilmesi ve anlaşılmasıyla ilgili kimi hususlardaki bilgi ve kültür düzeylerinin daha üst seviyelere çıkarılması gerekmektedir. Bu noktada seçmeli dersler kapsamında olan "Kur'an Meali Teknikleri" dersinin zorunlu hale getirilmesinin yanı sıra meallerin tarihçesi, gelişimi, şekil ve üslup özellikleri gibi mealleri çeşitli yönlerden ele alan bazı seçmeli derslerin müfredata eklenmesi doğru bir adım olacaktır.

Kaynakça

- Aydar, Hidayet. "Yaygınlık Bakımından Meallerimiz ve Mealler Üzerinde İstatistiksel Bir Değerlendirme". *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 5 (Haziran 2015), 109-147.
- Aygün, Abdullah - Karadeniz, Hayrettin. "Üniversite Gençlerinin Kur'an'a Dair İlgisi, Algısı ve Bilgileri:

- Giresun Üniversitesi Örneği”, *Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 9/16 (2017), 97-133.
- Coşkun, Mehmet Kamil. “Cami Cemaatinin Kur’an Anlayışı”, *İslamiyât* 1 (2001), 89-104.
- Cüendioğlu, Dücane. *Sözlü Kültür’den Yazılı Kültüre Anlam’ın Tarihi*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 3. Basım, 2005.
- Dağcı, Abdullah – Kartopu, Saffet. “University Students’ Perceptions Regarding the Holy Qur’an: A Metaphorical Study on Muslim-Turk Sample”, *Turkish Studies* 11/7 (2016), 101-120. <https://do.org/10.7827/TurkishStudies.9695>
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. *Türkiye’de Dini Hayat Araştırması* (Ankara 2014). https://www.academia.edu/10921974/Türkiyede_Dini_Hayat_Arastirmasi
- Gencer, Bedri. *İslam’da Modernleşme*. Ankara: Lotus Yayınevi, 2008.
- Gülpak, Emine. “Kur’an Meallerinin Muhatapları Tarafından Anlaşılabilirliğine İlişkin Bir Araştırma”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 27/33 (Haziran 2019), 169-198.
- Gümüş, Sadrettin. “Cumhuriyet Döneminde (1923-1960 Arası) Meal Çalışmaları”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 5 (Haziran 2015), 285-331. <https://doi.org/10.16947/fsmiad.05457>
- Elik, Hasan - Coşkun, Muhammed. *Tevhit Mesajı*. İstanbul: Fikir Yayıncılık, 2013.
- KAP, Kur’an’ın Anlamı İle Buluşmak Platformu. *Kur’an’ın Anlamı İle Buluşmak Araştırması* (Kasım 2007). <https://docplayer.biz.tr/12631253-Kur-an-in-anlami-ile-bulusmak-arastirmasi.html>
- Kara, Mustafa. “Kur’an-ı Kerim’in Anlaşılmasında Meal Etkinliklerinin Fonksiyonu-Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9/1 (2016), 319-336. <https://doi.org/10.17218/husbed.60604>
- Karaalp, Cahit. “Son Dönem Meallerinde Kur’an’ın Yeniden Yorumlanması Çabaları: Tahlil ve Tenkit”, *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/1 (2019), 53-78.
- Karslı, İbrahim Hilmi. “Dindarlığımızın İnşasında Kur’an Meallerinin Rolü”. *Diyanet İlmî Dergi* 47/1 (Ocak 2011), 31-52.
- Koçyiğit, Hikmet. “Günümüz Türkçe Kur’an Mealleri Üzerine Bir Tasnif Denemesi,” *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37 (Aralık 2017), 79-121. <https://doi.org/10.26650/ilahiyat.2017.19.2.0016>
- OKUYAY, Okuma Kültürünü Yaygınlaştırma Platformu. *Türkiye Okuma Kültürünü Araştırması* (2019). <http://okuyayplatformu.com/wp-content/uploads/2020/02/okuma-kulturu-arastirmasi.pdf>
- Paçacı, Mehmet. *Çağdaş Dönemde Kur’an’a ve Tefsire Ne oldu?*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2008.
- Şen, Ercan. “1980 Sonrası Dergilerde Kur’ancılık ve Mealcilik Tartışmaları”. *Bir Başka Hayata Karşı: 1980 Sonrası İslamcı Dergilerde Meseleler, Kavramlar ve İsimler*, ed. Lütfi Sunar. 3/259-278. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2019.
- Şenat, Fatma Asiye. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Anlayarak Kur’an Okuma Durumları Üzerine Bir Çalışma”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52/1 (2011), 143-164. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000001061
- Sülün, Murat. *Kur’an ne diyor? Biz Ne Anlıyoruz?*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Tiyek, Fatih. “İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Kur’an Meallerine İlişkin Algıları Üzerine Bir Araştırma”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/29 (2017), 77-104.